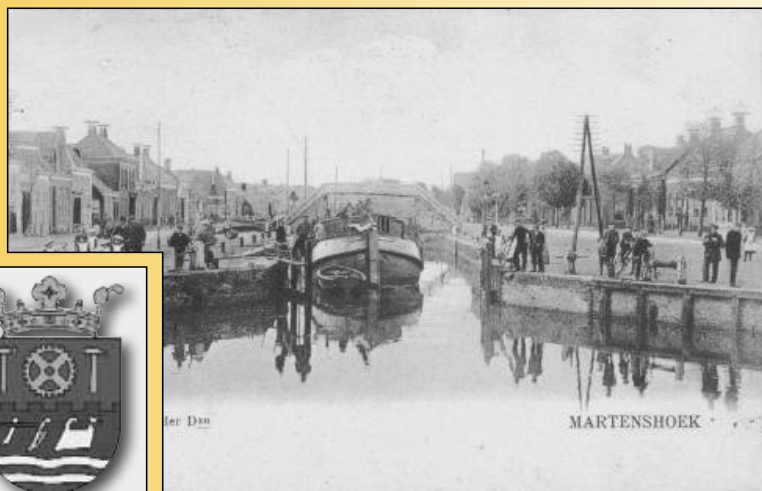

PLUUSTERGOUD

Halfjaarlijks tijdschrift van de Historische Vereniging
Hoogezand - Sappemeer e.o.

In dit nummer o.a.: Molens in en rond Hoogezand-Sappemeer
J. Gorter, uw voorzitter
“Merck toch hoe sterck”
Uit het dag- en plakboek van
mw. D. Kremer-Groeneveld

Hoogezand - Sappemeer

Nr. 40 December 2014

COLOFON

Pluustergoud is een uitgave van de “Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o.” en verschijnt tweemaal per jaar in juni en december.

Voor inlichtingen over de vereniging: secretariaat “Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o.”,

W.A.H. Rozema, Noordersingel 24,
9601 CJ Hoogezand. Tel. 0598-394512.
histverhosap@gmail.com

Website:

www.historische-vereniging-hs.nl

Opgave lidmaatschap:

Via het secretariaat, € 20,00.

Bankrekening:

NL42INGB0007453326

NL67ABNA0453578047

De HVHS e.o. is een Algemeen Nut beogende Instelling (ANBI), alsmede een Culturele ANBI (dossiernummer 92 837).

Redactie: Daan Hulsebos, Melle Vos.

Redactieadres: D. Hulsebos,
Burg. Tuinstraat 7, 9602 CZ Hoogezand
E-mail: danielhulsebos@hetnet.nl

Ontwerp en lay-out:

Jan Pekelder

Losse nummers: zolang de voorraad strekt via het secretariaat, € 6,50 per stuk, exclusief portokosten.

Copyright: Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o. Overname van (gedeelten van) artikelen en/of afbeeldingen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Druk: Synergon Druk&Print Winschoten.

INHOUDSOPGAVE

Van de bestuur <i>Janny Tulp-Wolthuis</i>	1
Van de redactie	2
Een rustige verjaardag... <i>Wim A.H. Rozema</i>	3
Zuidbroek: Standaardstation van de Staatsspoorwegen, type ‘Hoogezand’ <i>Wim A.H. Rozema</i>	4
Molens in en rond Hoogezand-Sappemeer <i>Henk Booy</i>	6
Mit voader weerom noar vrouger <i>Henk Puister</i>	12
Zelfde plaats, andere foto <i>Gerrit Stuut</i>	14
De bewoningsgeschiedenis van Kropswolde en Wolfsbarge <i>Albert Jan Post</i>	16
Martenshoek	18
Joap in de vlaigmachine <i>Mien Westerdiep-Niemeijer</i>	19
J. Gorter, uw voorzitter! <i>Wim A.H. Rozema</i>	21
Monumenten <i>Janneke Hessing-Alberts</i>	22
Merck toch hoe sterck <i>Jaap Westerdiep / Nieck Rozema</i>	23
Uit het dag- en plakboek van mw. D. Kremer-Groeneveld	26
Geachte redactie... <i>Klaas Deuzeman</i>	45
Wapenkreet van W.O. Geertsema van Sjallema, vrijwillig cavalerist	46

VAN HET BESTUUR

Janny Tulp-Wolthuis

Onrust in Stad en Lande en Oranje, luidde de titel van de eerste lezing van het seizoen 2014-2015 van Henk Boels. We zagen de diavoorstelling in Hotel Faber in Hoogezand. Het was een prima voorbereiding op het grote cultuurhistorisch spektakelstuk Merck toch hoe Sterck, dat we met onze vereniging speelden wegens het 200-jarig bestaan van Het Koninkrijk Der Nederlanden. Op 11 oktober was het dan zover: de uitvoering van het stuk in de Koepelkerk in Sappemeer. Maar liefst 50 leden en vrijwilligers onder auspiciën van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer en Omstreken repeteerden wekenlang vol overgave in De Tibbe. Regisseur Jan Dol, afkomstig uit Groningen, wist bij iedereen de kwaliteiten als toneelspeler boven water te krijgen. Saamhorig en uniek waren we. Uitgedost door Mien Westerdiep speelden en zongen we op 11 oktober vijf maal dat het een lieve lust was. Het publiek was enthousiast!

Op de evaluatie in De Tibbe was er voor alle spelers en medewerkers aan het stuk een herinneringsfoto, die tijdens een gezellig samenzijn werd uitgereikt. Ook werd er een film van het toneelstuk vertoond. Veel dank van de aanwezigen was er voor de vele werkzaamheden en alle stimulans van Jaap en Mien Westerdiep!

Dit is alweer de veertigste Pluustergoud, voorwaar een prestatie van de vele redacties in de afgelopen jaren. In dat kader ben ik even het archief ingedoken en kom tot de volgende feiten.

De Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer werd op 26 oktober 1992 opgericht. 'Het oprichten van een vereniging is een heel karwei', meende men destijds. Het bestuur is er trots op dat het ledenbestand in 22 jaar van 24 leden naar ruim 300 leden is toegenomen. Aan de eerste leden werd het verzoek gedaan om een leuke naam voor het blad te bedenken. Het werd 'Pluustergoud', een naamsuggestie met een boodschap, verzonnen door de heer M.J. Noordhoek te Kropswolde. Pluuster is een vervoeging van Pluustern wat Gronings is voor uitpluizen. Goud is voor Goed. In november 1993 kwam de eerste editie van Pluustergoud uit.

Niet alleen het oprichten van een vereniging, maar ook het produceren van een verenigingsblad is een hele klus. Maar naast een hele klus is het zeker ook een genot om voor onze leden telkens weer een blad te maken met veel historische informatie over Hoogezand-Sappemeer en Omstreken.

Ik hoop dat onze vereniging nog vele jaren mag groeien en wens u veel leesplezier. Mede namens het bestuur fijne feestdagen en een gezond en gelukkig 2015 toegewenst.

VAN DE REDACTIE

Wederom een mijlpaal in de geschiedenis van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer, de veertigste editie van Pluustergoud is uit. En nog steeds mogen wij als redactie ons verheugen op voldoende bijdragen van diverse kanten. Onze dank daarvoor en blijf inzenden.

In dit nummer zoals altijd weer een variatie aan uiteenlopende onderwerpen. Naast de bijdragen van onze vaste inzenders Gerrit Stuit (Zelfde plaats, andere foto) en Henk Puister (Mit voader weerom noar vrouger), het beloofde derde deel over Molens in Hoogezand-Sappemeer van Henk Booij met als onderwerp de Polder of Watermolens en enkele wetenswaardigheden over molens. In dit nummer ook het eerste deel van het dagboek van mevrouw D. Kremer-Groeneveld over de periode tijdens en na de Tweede Wereldoorlog. Het is een waardevol document met authentiek materiaal over de dagelijkse dingen in een oorlogsperiode. In dit nummer de periode maart 1942 t/m november 1944. Verder doet Albert Jan Post verslag over de totstandkoming van het boek over Kropswolde, dat 28 november uitkomt. Onze secretaris Wim Rozema, doet verslag van het pas geopende gerestaureerde stationsgebouw/museum in Zuidbroek en een humoristisch verhaal over een inwoner van 102 jaar die op de vlucht sloeg en in eerste instantie onvindbaar was. Ook van zijn hand een verhaal over Jelly Gorter, een dochter van Douwe Gorter, de bekende eigenaar van de machinefabriek D.E. Gorter.

Namens het bestuur een bijdrage van Jannie Tulp, die o.a. nog even terugblijkt op 11 oktober, de opvoering van het spektakelstuk in de Koepelkerk. Janneke Hessing-Alberts memoreert de afbraak van het voormalig arbeidsbureau aan de Kleinemeesterstraat en de acties die naar aanleiding hiervan zijn opgestart om onnodige afbraak van historische panden te voorkomen.

In het kader van 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden heeft de Historische Vereniging met vele vrijwilligers op 11 oktober jl. in de Koepelkerk te Sappemeer een stuk opgevoerd wat speelde in De Franse Tijd. Jaap Westerdiep doet verslag van deze happening ondersteund met prachtige foto's van Nieck Rozema. Omstreeks dezelfde tijd (1815) schreef Willem Oesebrand Geertsema van Sjallega, een oud inwoner van Westebroek een wapenkreet. Dit epistel is bewaard gebleven en beschikbaar gesteld door mevrouw Lies Römelingh-Rehwinkel. Humoristisch is ook het verhaal over "Joap in de vlaigmachine" een voordracht die Mien Westerdiep op zolder vond en die haar schoonvader vroeger met veel succes placht op te voeren op bruiloften en partijen.

Ook in dit nummer weer enkele reacties op eerder opgenomen artikelen en nog een oproep van de dochter van een oud inwoner van Martenshoek, kortom weer een Pluustergoud met voor elck wat wils.

De Redactie wenst u veel leesplezier.

In Memoriam

Op 1 november jl. ontvingen wij het droeve bericht van het overlijden van Gretha Vos-Helweg, echtgenote van Melle Vos, redactielid van ons magazine Pluustergoud.

Wij wensen Melle, Mariska, Ronald, Amber en Ricardo veel sterkte toe in deze voor hen zo verdrietige tijd. Moge Gretha rusten in vrede!

Bestuur Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o

EEN RUSTIGE VERJAARDAG...

Wim A.H. Rozema

Onlangs ontving ik per post een 2-tal ongedateerde krantenknipsels van mevrouw Gnodde-Das uit Groningen: “Bij het opruimen van de zolder van mijn overleden ouders kwam ik krantenknipsels tegen die betrekking hebben op Hoogezand-Sappemeer. Iets voor uw vereniging?”

Eén van deze knipsels wekte dadelijk mijn nieuwsgierigheid :

***‘Oudste inwoner (102) Sappemeer wijkt uit op verjaardag...’
(Van één onzer correspondenten)***

De oudste inwoner van Hoogezand-Sappemeer, mevrouw T. Borchers-Niezing, die gisteren 102 jaar werd, was spoorloos verdwenen. Dat bemerkte althans wethouder P.M. Heerlien, die op speurtocht moest om de jarige te kunnen feliciteren. Uiteindelijk lukte het de wethouder en ook anderen om de 102-jarige te vinden. Mevrouw Borchers was met haar zoon van haar woning aan de Kees de Haanstraat in Sappemeer, waar ze nog geen 2 weken woonde, uitgeweken naar een café bij het station in Zuidbroek. Met haar zoon wilde ze daar rustig haar verjaardag vieren. Maar het werd niet zo’n rustige dag, want verschillende mensen gelukte het de kwieke bejaarde op te sporen.’

Enig spuurwerk leert, dat het krantenartikel verscheen op 30 of 31 augustus 1973. Genealogieonline vermeldt dat de jarige in kwestie is: Tina Niezing, geboren op 29 augustus 1871 in Gieten. Tina trouwde op 2 juni 1894 in Onstwedde met de smidsknecht Petrus Gerhardus Borchers. Borchers overleed op 26 december 1942 in Foxhol. Gerhardus en Tina kregen 13 kinderen. En dan de wethouder : Van Teade Smedes, onze gemeentearchivaris, krijg ik de informatie, dat de heer Heerlien van 1966 tot 1974 wethouder was van onze gemeente.

Gemeentebestuur in 1966. V.l.n.r.: wethouder A. Blaak, A. Rotgers, K. Oldenburger, H.J. Visker, P.M. Heerlien, A. Kiewiet, R. de Vries, gemeentesecretaris H.C. Heering, burgemeester G. Boekhoven, wethouder H.W. Kuipers, T.J. Albronda, A. Hopster, L.A. van Hage, Mw. J. Hesselink-Boswijk, H. van Delden, G.W. Bodewes, J. van den Berg, B. Tuiuzenga, T.N. Pruisman, F. Smit en J. Buining.

Het café bij het station Zuidbroek, anno oktober 2014, gekiekt vanuit de bovenverdieping van het prachtig geres-taureerde stationsgebouw.

Zuidbroek: Standaardstation van de Staatsspoorwegen, type ‘Hoogezand’

Wim A.H. Rozema

Staatssecretaris Wilma Mansfeld van Infrastructuur & Milieu opende op 10 oktober jl. het prachtige – door vrijwilligers gerestaureerde – stationsgebouw/museum van Zuidbroek. Bestuursleden Janneke Hessing-Alberts en Wim A.H. Rozema namen een kijkje...

Het ontwerp van dit stationsgebouw uit 1865 is van het type ‘Hoogezand’ van de standaardstations van de Staatsspoorwegen. Zuidbroek is het enige overgebleven station van dit type. Het pand is diverse keren verbouwd. De eerste keer rond 1910. Bij de tweede verbouwing, in 1958, is het gebouw verkleind: de beide zijvleugels en de bovenverdieping werden afgebroken. Tussen 2008 en 2014 zijn deze delen herbouwd en is het pand geschikt gemaakt voor huisvesting van het Noord-Nederlands Trein & Tram Museum (NNTTM). Het is bovendien het oudste stationsgebouw van de provincie Groningen. De restauratie van het station heeft 13 jaar geduurd.

Een deel van het station werd in 1959 gesloopt en in latere jaren verpauperde het pand. Sloop stond daarom in 2001 opnieuw op de agenda. Een aantal inwoners heeft zich toen verenigd in de Stichting NNTTM. De stichting kocht het pand, restaureerde het gebouw en bouwde een museumcollectie op. Het NNTTM toont met haar omvangrijke collectie de historie van de trein en tram in het noorden van Nederland. De openingsexpositie gaat over de eerste spoorlijn van Noord-Nederland, de lijn Harlingen-Nieuweschans. Daarnaast is er een vaste expositie te bekijken. Foto's, attributen en verhalen roepen in de ruimten van het station de sfeer op van het reizen van toen. Dit alles speelt zich af in onder meer de Eerste en Tweede Klasse Wachtkamer, de Derde Klasse Wachtkamer en het Bureau der Stationschef.

Zuidbroek was vroeger een belangrijk spoorwegknooppunt, waar de spoorlijn Harlingen-Nieuweschans (geopend in 1868) kruiste met de spoorlijn Stadskanaal-Zuidbroek en de spoorlijn Zuidbroek-Delfzijl, onderdelen van de NOLS-lijn Zwolle-Delfzijl (geopend 1903-1910). Vanuit Zuidbroek kon men per trein naar alle windstreken reizen. Tegenwoordig is het een eenvoudige halte voor de lijnen Groningen-Bad Nieuweschans en verder naar Leer met de Wiederlinie. En... Groningen-Veendam.

Een bezoek meer dan waard!

MOLENS IN EN ROND HOOGEZAND-SAPPEMEER (deel 3)

Henk Booij

In deze aflevering van Pluustergoud worden de Poldermolens behandeld, de rest van de molens in Hoogezand-Sappemeer zijn aan de orde gekomen in de vorige 2 afleveringen van Pluustergoud.

Poldermolens

Watermolen te Kropswolde

In de Leinepolder stond een watermolen, een spinnenkop. Gebouwd voor 1821 en in de storm van 1863-1864 omgewaaid. Een houtgedekte poldermolen. Eigenaar De Volmagten Leinster Watermolen Wolfsbergen. De molen stond ongeveer 500 meter noordwest van de tol bij Leinwijk. Kadaster sectie E 886. Molen met schroef, type spinnenkop met houtgedekt.

Watermolen te Foxhol

Molen in de Kropswolderpolder ten behoeve van de Volmagten van de Watermolen te Kropswolde. Een zogenaamde poldermolen, type grondzeiler. De molen is gebouwd vóór 1822 en in 1852 afgebrand door blikseminslag. Hier is een verhaal aan verbonden. Op 18 juni 1852 brak een hevig onweer los in de nabijheid van Foxhol met een gewelddadige

Watermolen Foxhol met op de achtergrond de houtzaagmolen "De Goede Hoop"

stortregen. Twee personen die in de molen verbleven om er te schuilen tegen het noodweer werden door de bliksem geraakt en één van hen kwam hierbij om het leven¹. De molen stond aan het Winschoterdiep, oostzijde Woldweg nabij Foxham (ten westen van Groenewold Carrosseriebedrijf). Kadastraal gelegen sectie F 56. De molen is vervolgens in 1852 herbouwd als stellingmolen. In 1905 afgebroken en verplaatst naar Sellingen.

De Batsmolen te Kropswolde

Gebouwd in 1861, een zogenaamde poldermolen. Een achtkante bovenkruier met schroef, er wordt ook gesproken met vijzel met een diameter van 1.34, en rietgedekte bovenbouw en stenen veldmuren. Deze molen is nauw verbonden met het waterschap van de Kropswolder buitenpolder, opgericht in 1860.

In het begin draaide de watermolen op gas dat gevormd werd door een kolenvergasser. Er was toen wel een molenaar in dienst, doch zijn naam is onbekend. In een naamlijst van beroepen kwam de naam van Willem Addens voor, die in 1870 watermolenaar was te Kropswolde. Pas in 1920 kwam de familie Bats op de molen, Jan Bats. Naast de molen stond een molenaarswoning waar de familie woonde. In 1952 is de molen in brand geraakt en vervolgens gesloopt². Kadastraal bekend onder sectie G 355.

Watermolen van 'Bats' te Kropswolde

Watermolen te Nieuwe Compagnie

Deze molen stond in de polder Wolfsbarge en Nieuwe Compagnie. De molen was van 1870 tot 1912 in gebruik. Een poldermolen met schroef, type grondzeiler. Deze molen stond ongeveer 300 meter ten westen van de Woldweg.

Op deze kaart staan drie watermolens, zie bij X bovenaan een watermolen tegen het Zuidlaardermeer aan, dan in het midden de watermolen behorende bij de Leinepolder en onderaan de watermolen van de Polder Wolfsbarge en Nieuwe Compagnie.

Watermolen te Hoogezand

Deze molen stond in de Polder Rustplaats. Eigenaar De Volmagten van de Kalkwijksterpolder. Een Poldermolen met schroef, een watermolen gebouwd van steen met een hout gedekte kap. In 1899 tijdens onweer verbrand. Vervangen door een stoomgemaal en weer later door een elektrisch gemaal op een andere plaats. De molen stond oostzijde van het Kielsterdiep en ongeveer 1,3 km ten zuiden van de spoorlijn (ongeveer tegenover waar nu het politiebureau staat).

Watermolen te Borgercompagnie

Molen is gebouwd voor 1832 en in 1834 afgebroken en stond in de Polder Borgercompagnie West 1. Eigenaar de Volmagten van de Watermolen ten westen van Borgercompagnie. Type spinnenkop en de romp een vierkante ondertoren. Hierna kwam Polder Borgercompagnie West 2. Molen gebouwd in 1834 en deed dienst tot 1910. Type grondzeiler, windmolen.

Watermolen te Borgercompagnie

Het waterschap Borgercompagnie oostkant, ook wel de Vereeniging genoemd, werd in 1836 opgericht t.b.v. de polder Borgercompagnie Oost 1. Eigenaar De Volmagten van de watermolen ten oosten van de Borgercompagnie. Molen gebouwd voor 1832 en is in 1835 afgebroken. Type molen spinnenkop. In 1835 wordt de molen vervangen door een tweede, die tijdens een hevig onweer op 8 juli 1872 afbrandde. Nog in 1872 kreeg molenmaker Reinders uit Hoogezand de opdracht de molen te herbouwen³. De molen van 1872 is gebouwd op een flinke verhoging, en bemaalde het waterschap De Vereeniging. De molen was een grondzeiler. In 1932 werd de molen gedeeltelijk afgebroken, en is tot op heden nog een bestaande romp. De romp staat 800 meter ten zuidoosten van de knik in Borgercompagniesterdiep, in de nabijheid van het Tripbos.

Watermolen te Kalkwijk

Deze molen stond aan de oostkant van de Kalkwijk. Eigenaar: Volmagten van de watermolen oostkant van de Kalkwijk. Gebouwd ongeveer 1832, hield stand tot 1850; model spinnenkop. Het had een vierkante ondertoren.

Watermolen/Pel- en korenmolens te Hoogezand

Een Poldermolen die later is omgebouwd tot pel- en korenmolen. Gebouwd vermoedelijk voor 1856, type een spinnenkop. Deze molen stond ongeveer 700 meter ten zuiden van de spoorlijn en aan de westzijde van het Kielsterdiep.

Watermolen te Kleinemeer

Deze molen van Waterschap Kleinemeer en Borgercompagnie is gebouwd in 1776 en werd in 1875 onttakeld en in 1895 werd het achtkant van de molen verwijderd. Waarna in 1940 de rest werd gesloopt. Het was een rietgedekt achtkant op een stenen onderbouw, een stellingmolen. De molen heeft gestaan in de Kleinemeersterstraat ongeveer ter hoogte van huisnummer 55. In 1775 stond bij de molen ook een molenaarshuisje. Dat huisje is omstreeks 1995 gesloopt.

Watermolen te Hoogezand

Deze molen was t.b.v. de Hoempolder, ook polder e. Kleine molen met schroef, gebouwd 1879 gewerkt tot aan ongeveer 1910. Type molen een spinnenkop. Molen stond ten zuiden van de spoorlijn tussen de Kerkstraat en de Kalkwijk, ongeveer tegenover de Hoeklaan.

Watermolen van Nijborg te Westerbroek

Poldermolen, type spinnenkop. Gebouwd 1891 en bemaalde de polder Nijborg tot ongeveer beginjaren 1930. De molen stond ongeveer 1500 meter zuidoost van de kerk Engelbert en de Borgsloot.

Watermolen te Westerbroek

Polder van Helder, ook Polder 9a genoemd te Westerbroek. Daar stond een watermolen, type spinnenkop met vijzel, in de periode 1891 tot 1910. Molen stond langs de lange Hesselinkslaan. [op de kaart aangeduid met WrM.]

Watermolen in de Westerbroekstermade

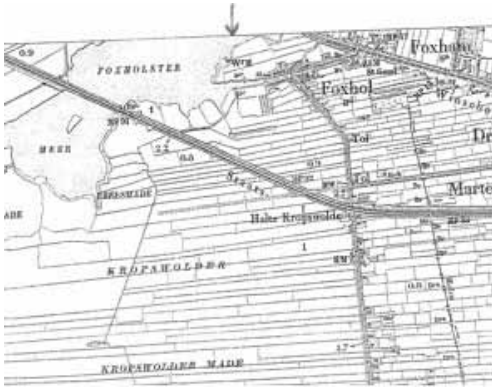
Poldermolen, dat was een grondzeiler. Eigenaar de Volmagten van de Westerbroekster made. Molen gebouwd 1797 en deed dienst tot 1913, en op die plek nog steeds een gemaal. Molen stond tussen het Winschoterdiep en de spoorlijn en volgens de nieuwe kaart aan de Madepolderweg. Kadaster sectie A 107.

Watermolen in de polder van Bodewes

Molen is van 1891 en volgens gegevens in 1910 gesloopt. Het was een kleine molen met houtgedekt, type spinnenkop met vijzel. De molen stond ongeveer 1700 meter zuid-zuidoost van de kerk Engelbert/Waterhuizen, aan de Woortmansdijk.

Watermolen te Foxholsterbosch

In de Foxholsterpolder stond een poldermolen, type spinnenkop. Gebouwd ongeveer 1898 en werkzaam tot 1930. Stond aan de oostkant van het Foxholstermeer, zie pijltje bij de kaart.

Watermolens Tilburgerpolder te Westerbroek
 In de Tilburgerpolder stonden 3 watermolens, type en meer gegevens onbekend. Zijn ook verdwenen. De molens stonden omgeving Meesterslaan en de Borgweg te Westerbroek.

Watermolen te Kielwindeweer
 Molen in de Polder van P.E. Braam, later het waterschap Kielsterpomp.
 Molen gebouwd rond 1874 en gestaan tot 1905. Watermolen met vijzel. Molen stond tussen het Kielsterverlaat en de Dwarsweg, Kielwindeweer.

Onbekende molen te Hoogezand

Engelbert Homan en zijn vrouw Geertruit Gerrits zijn de eigenaren van een huis met een schuur en een molen met vier zeijlen. Het echtpaar verkoopt het huis en de molen, alsmede het land en de tuin en hun paard en wagen aan Evert Christiaens en zijn vrouw Hilligjen Feijckens voor een bedrag van 3075 gulden. Het huis met het land en de molen staan te Hoogezand. Verkoop vond plaats maart 1705⁴.

Wetenswaardigheden over molens

Schultmolt

Op 20 november 1624 wordt er gesproken over Schultmolt in het Gorecht. Dat betekende dat men een belasting moest betalen over de molt, over de mout. Men spreekt ook wel over de belasting op het gemaal. **Waarom deze belasting.** Nadat Drenthe en Groningen door de verovering van Willem Lodewijk van Nassau op de Spanjaarden in 1594 en 1595, kwam men onder het bestuur van de Staten-Generaal. Vanaf die tijd werd er belasting op het gemaal geheven, de Schultmolt. En de belasting werd ingevoerd om de kosten van de oorlog tegen de Spanjaarden te kunnen financieren. Molt is een mout of gekiemd koren, dat werd gebruikt voor het maken van bier. En het maken van bier werd al veel eerder gedaan, al in 1332 werd er gesproken over mout en het maken van bier in Kropswolde. In november 1624 werd er een voorstel gedaan door Jan Jansen [te Kropswolde], hoe hoog die van het Gorecht moeten betalen aan Schultmolt; de haver op 2 en de gerst op 4 ½ Carolus gulden. Op 26 november 1624 moeten de molenaars van het Gorecht voor gerst 2 Carolusgulden als Schultmolt betalen en voor de haver 25 Brabantse stuivers⁵.

Gevraagd personeel

Mei 1861:

Wordt gevraagd een pel- en roggemolenaarsknecht, zijn werk verstaande, om dadelijk of zo spoedig mogelijk in dienst te treden bij de wed. G. Haaijer te Borgercompagnie.

September 1861:

Wordt gevraagd tegen mei eerst komend een bekwame middelknecht bij voorkeur ongehuwd, bij de houtzaagmolen van A.E. Maathuis te Sappemeer.

Tegen hoog loon!

Wordt gevraagd: een pel- en korenmolenaars knecht, zijn werk grondig verstaande, kan dadelijk of met mei geplaatst worden: men vervoege zich in persoon of met franco brieven bij E. Wiertsema, mr. Molenmaker te Hoogezand.

Houtzaagknecht.

Met mei wordt verlangd een flinke en bekwame houtzaag middenknecht, liefst ongehuwd, tegen eerste knechtloon. Gading makenden vervoegen zich onder franco schrijven bij den ondergetekende.

Hoogezand den 29 maart 1872.

J.U. Reinders, houtzaagmolenaar.

Wordt gevraagd! Een pel- en korenmolenaars knecht, met het vak grondig bekend zijnde, vervoege zich in persoon of per franco brief bij H.A. Venekamp te Borgercompagnie, gemeente Sappemeer.

Mei 1872.

Verzekeringen

Soliede Houtzaagmolens kunnen verzekerd worden tegen *f* 3,00 per duizend gulden. Nadere informatie bij P. van Calcar. Hoogezand, januari 1867.

Noten:

- (1) Foxholster families; Branden in Foxhol. Een serie krantenartikelen verzameld door dhr. Boef te Foxhol en in te zien via het internet.
- (2) Zie voor het gehele verhaal over de Batsmolen en de familie Bats Pluustergoud 2004 van december en Pluustergoud juni 2011.
- (3) Tekst Allemolens.nl Bron: H.A.Hachmer, de Zelfzwichter.
- (4) Rechterlijk Archief IVw, Prothocol van Sappemeer.
- (5) Archief 529, inventarisnr. 314r.

MIT VOADER WEEROM NOAR VROUGER (10)

Henk Puister

Koamerdeure staait aan as k mit mien tazze in d'haand en in mien broene jek veur nummer 84 stoa aan d'Melkweg op t Hogezaand.

'In huus?'

'Nee,' antwoordt mien voader, 'fk loop veur t huus op weg.'

'Zelve n zetje dom doun, pa? Dat kost mie gain spier multe, hur.'

As k koamer binnenkom zet k tazze in n hörn op grond hèn. k Trek mien jaze uut en leg hom over leunen van n stoule. 'Kerel, wat n dikke ofwaske ja.' Mien pa staait in zien blaauw pyamajassie achter t aanrecht mit ofwasbozzel in d'haand. Tegen zien gewoonte in het e nog gain sloagen moakt in zien grieze hoaren.

'Moi,' zegt e, 'k heb t zo drok as n lutje boasie. k Heb mie vanmörge versloopen, k vuil mie wat sloerdeg en kin vandoage aal nait op glee komen. t Gript niks. Noa t loade mirregeten bin k even van bainen of goan en dou heb k mien adminestroatsie biewaarkt...'

'...Je mouten zain dat ie doar n jonge, vlietege siktresse veur krieggen, man, 'roa k hom aan.

'Nou komt aal t waark op joe dele ja. Ie binnen gain jongkerel meer, mor lopen al tegen de negenteg.'

'Mainsten van mien generoatsie lopen der nait ains meer, 'maint pa. 'Dij liggen al laank mit neuze omhoog.'

'Zel k even mithelpen ofdreugen?' en mit heb k theedouk al te groazen.

'Hest dij plestik pude zain bie deure? k Vergeet aal om t tegen die te zeggen. Der zitten olde klaaier in. Wilst dij even noar container bringen ast dommeet veur mie noar supermaart tou gaait?'

'Komt veurnkaander, ' is mien zeggen.

t Waark is aan zied en pa en ik zitten in koamer. Schriefblok wacht ongeduldeg op mien schoot en k hold mien schrieflustege baalpenne mor zuneg meer in bedwaang. 'Wie haren t lest over joen opa Job, pa, hèn. De pa van joen moeke. Hai was n wat zunderlinge kurendriever, het opoe mie vrouger verteld. Klopt dat?'

'Opa Job kwam op n zeker memint allenneg te stoan', is t antwoord. 'Zien vraauw kwam uut tied. Eerst haar opa hulp, mor dou zai votging was opa onkloar. Tegenswoordeg kokseln veul kerels net zo goud as vraauwlu. Maar dat was in dij tied aans. Nou proat k over vatteger joaren van d'veurege aiw, hèn. Opa zag zok der n gat mit in d'kop. Hai leefde op broene bonen. Ale doagen waarkde hai dat goudje mit smoak noar binnen tou. Hai at soep van bonen en hai at brij van bonen. t Was ain broene bonenbrut mitmekoar...'

Ik schrief pa zien woorden op en begun te kniezen. 'Kreeg e doar gain last van den? Winderghaid en zo?'

'k Zel die t staarker vertellen, 'glimlaagt pa, 'hai wui der licht van in d'kop en zo doezelg as k wait t n't wat. Man kwam van vouten of en lag zaik op bèrre. Dokter kwam en vruig: hoe is het met u, Smedes? Och, dokter, wat zel k zeggen. t Is aal ain boksem ain wams, zee opa Job. Wat zegt ie? vruig dokter aan mien moeke dij aan t ledikaant zat. Hij zegt dat het nog steeds hetzelfde is met hem, dokter, zee moeke. Mien ol mins muik heur voader ainmaal in d'weke n dikke pot bonen kloar en doar at e zok ale doage stènzat in. Mor omdat t zo nait langer kon kwam e bie ons in wonen. Dij ainzedege eterij brak hom bie neuze op.'

‘Ie konnen zo’n grappege en makkelke boas der wel bie hebben, zeker?’

‘Net,’ antwoordt mien pa. ‘Opa Job is in 1945 overleden. Dou zee mien aigen voader: wat jammer. Nou het ol man haile oorlog deur zien piepke smookt van kaarzeboombloaren en nou kin hai der straks weer echte tebak in stoppen en nou gaat dij stumperd ons dood.

Opa Job zat aaltied in t lës waark. As der wat te verdainen was den was hai der bie. Op woensdag en op zotterdag luit opa zok scheren bie scheerboas. Den ging e noar kroug, haarbaarge zee e zulf, dronk twij klokjes en den ging e weer op huus aan. Opa Job is ook soldoat west. Hai mos veur zien nummer opkomen. Ik leuf van achttien moand. In Den Hoag. Hai haar n loezelevent onder dainst. Dou e sikkom uitdaind was kwam e in ketakt mit n zeun van n dikke boer in Zeelaand. Dizze jongkerel wol gain soldoat worden. Verburg was zien noam. t Schut mie morzo weer in t zin. Dou het opa Job, veur n nuver stuver, ook nog de volle dainsttied veur dij Verburg vervuld. t Was n tied van waarklooshaid en opa kon dij ekstroa sinten best bruken. Dij Verburg was hom zien levent laank dankbaar...’

‘...Dat zokswat zomor kon, hè,’ zeg ik.

‘Joa, jong: geld is macht. Dat was vrouger zo en dat zel ook wel zo blieven. t Vet komt aaltied weer bovendrieven,’ vindt mien pa. ‘Koartspeulen en biljaarten het opa leerd dou e soldoat was. Dat kon e as de beste...’

...Ik kiek op van mien schriefblok en zeg: ‘Doar stekt ook ja gain kwoad in. Doar kon e zok beter mit dounde holden as mit schaiterij en zo, want doar komt niks gain gouds van.’

‘Zo’n drij joar het zien dainsttied duurd, noar mie ducht,’ gaat pa wieder. ‘Zulf stook e droake der voak mit en hai zee dat e verantwoordelk waark haar. Hai mos ons keunelke familie bewoaken, vertelde hai. Noam van prins Hendrik kwam hom voak over lippen. Dij prins zol vol oaventuur zeten hebben as n bok vol keudels. Mor opa Job zien moeke was n glad mins, hur,’ snidt pa inains n aander onderwaarp aan. ‘Zai het woarzegster west in Stad. Zai zetde vaar laange stokken hèn, dee der n swaart klaid omtou en in dat hok zat zai achter n lutje toavel. Twij stoulen stonnen derbie.’

‘Den keek ze in n gloazen bolle, zeker?’ wil ik waiten.

‘Most wel op reken,’ zegt voader.

‘Tjonge, jonge, zo word k nog ais wat van mien familie gewoar, pa.’

Mien pa gaat stoan: ‘As doe nou even n bosschop veur mie hoalst,’ stelt hai veur, ‘den moak ik ons intied kovvie. Braifie en twenteg euro liggen hier op toavel. Dou t mor kaalmaan, want k bin nait zo vlugge.’

‘Dat wait ik.’ Ik pak n grode bosschoppenmadde tou kaaste uut, pak t braifie en t geld van toavel of en as k noar deure tou loop zeg ik: ‘Ie hebben morzo gain hoaze meer bie t steert. Mor dat dut niks of. Ie binnen der nog. En da’s t belangriekste. Tot dommeet, hè.’

ZELFDE PLAATS, ANDERE FOTO (28)

Gerrit Stuut

Sappemeer Achterweg, omstreeks 1915

Op een in 1917 door een zekere “Janna” vanuit Sappemeer aan Rika Bouman te Martenshoek (“bij de sluis”) verzonden ansichtkaart staat de locatie reeds vermeld. Was dit niet het geval dan zou de naam van de weg, met aan één zijde een enkele bomenrij en aan de andere zijde een dubbele rij bomen, moeilijk te achterhalen zijn. Het gaat in dit geval om de Achterweg (thans Middenstraat), gezien in oostelijke richting. Aan de noordzijde met een enkele rij bomen, is nog geen huis te onderscheiden. Naast de dubbele rij bomen is de spoorgracht gelegen met daarnaast de in 1868 aangelegde spoorlijn Groningen-Nieuweschans. Tijdens of direct na de Tweede Wereldoorlog is de naam “Achterweg” veranderd in “Middenstraat”. De foto is vanaf de toenmalige Stationsstraat (thans Kees de Haanstraat) richting Kleinemeer gemaakt. Een voorbeeld van een dubbele rij bomen is nog bewaard gebleven aan het gedeelte Vosholen (vroeger zuidzijde Kleinemeerster Hoofddiep) tussen de Kleinemeersterstraat en Borgercompagnie.

Uitgave: Wed. M. Tijms, Sappemeer (7938)

Collectie: G.J. Stuut (S-204)

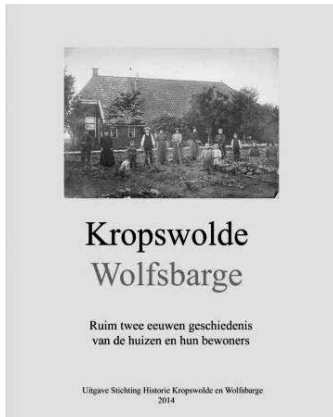

Sappemeer Middenstraat, anno 2012

In vergelijking met de foto uit omstreeks 1915 is de enkele bomenrij vervangen door een rij keurig in het gelid staande straatlantaarns. De vermoedelijk verharde zandweg tussen de beide bomenrijen heeft plaats gemaakt voor een met straatstenen geplaveide weg. Ook de dubbele rij bomen langs de spoorgracht is vervangen door struikgewas. Hoewel moeilijk zichtbaar op beide foto's, was het gebied links op de foto het trefpunt van de groentekwekers uit Hoogezand-Sappemeer en omgeving. Dit was namelijk de vestigingsplaats van de Coöperatieve Veilingsvereniging Hoogezand-Sappemeer. Aanvankelijk was de meeste drukte rond de veiling geconcentreerd aan de Stationsstraat (later Kees de Haanstraat); later verplaatste deze zich meer richting de Middenstraat. Het hotel, café, restaurant van de familie Groeneveld (nu De Tibbe) heeft hierin altijd een belangrijke rol gespeeld. Tot eind 1970 werden nog steeds tuinbouwproducten aangevoerd, hoewel de veiling van de producten toen reeds geschiedde bij de veiling Eendracht te Groningen. De gebouwen kregen hierdoor een andere bestemming. In het veilinggebouw vestigde zich Elektrotechnisch bureau Van Ringh (thans Spie Industry). De neerzethal voor groenten werd verbouwd tot tennishal en later tot een speelparadijs (Ballorig).

Collectie : G.J. Stuu (273-18a; S-205)

Albert Jan Post

Na een jarenlang onderzoek naar en het verzamelen van gegevens over de bewoners van Kropswolde en Wolfsbarge hebben we in november jl. ons boek over de bewoningsgeschiedenis van de dorpen Kropswolde en Wolfsbarge gepresenteerd.

Niemand had in 2004 kunnen voorzien dat het ons zo lang zou bezighouden. In dat jaar namen de dames Fenna Doornbos-Gras en Ans Spakman-Bakker het initiatief om een groep mensen om zich heen te verzamelen, die bereid waren om mee te werken aan het samenstellen en uitgeven van een boek over de bewoners van Kropswolde en Wolfsbarge. Plaatsgenoten Derk Hamminga, Gerrit Vrieling, Meinne Noordhoek, het echtpaar Kor en Janny Vos en de oud-plaats-

genoten Jan Abbring en schrijver dezes, waren daartoe bereid en hebben zich er al die jaren voor ingezet. Nadat in één van de eerste vergaderingen een bestuur was gekozen en een taakverdeling was afgesproken konden wij aan de slag met het verzamelen van gegevens. Hiervoor hebben wij speciale invulformulieren ontwikkeld die op het gemeentearchief van Hoogezand-Sappemeer vanuit de originele bescheiden, door ons in groepen, konden worden ingevuld.

Met de ingevulde formulieren werd het papieren en het digitale archief opgebouwd. Wekelijks waren wij een dagdeel in groepjes van twee op het gemeentearchief aanwezig en wij hebben daar alle mogelijke archieven, waarin inwoners van Kropswolde en Wolfsbarge voorkwamen, doorgenomen en op onze formulieren overgenomen.

Daarnaast hebben wij al direct een begin gemaakt met het verzamelen van foto's van alle panden in Kropswolde en Wolfsbarge. Het streven was erop gericht om van ieder pand minstens één foto in het boek te kunnen opnemen en bij verandering van het pand, zowel een oude als een nieuwe, meer herkenbare, foto. Naast het voordeel, dat wij de beschikking hadden over de collecties van het gemeentearchief en van Meine Noordhoek, hebben wij zelf allerlei (oud-) bewoners benaderd met de vraag of zij een foto bezaten en of wij die voor het boek mochten gebruiken. Door al deze inspanningen hebben wij vele – nooit eerder gepubliceerde – foto's in het boek kunnen opnemen.

Ondanks dat wij het doel – het uitgeven van een boek over de bewoners van Kropswolde en Wolfsbarge – duidelijk in het vizier bleven houden hebben wij ook veel informatie verzameld over verenigingen, die in Kropswolde en Wolfsbarge actief zijn en zijn geweest. Daarbij speelde een grote rol dat Jan Abbring hierover al veel kennis en gegevens voorhanden had en wij het jammer vonden als dit verloren zou gaan.

Naast het vermelden van de panden en haar bewoners kwam gaandeweg ook steeds meer de behoefte naar voren om van ieder pand een korte beschrijving te maken. De gegevens hiervoor hebben wij verzameld op het gemeentearchief en uit de digitale krantencollectie.

Tussendoor hebben wij voor de uitgave van het boek een stichting opgericht en voor onze correspondentie een logo ontworpen.

Eind 2013 hadden wij het stadium bereikt, dat wij over genoeg gegevens konden beschikken voor het samenstellen van het boek. Nadat alle teksten in concept klaar waren en de fotocollectie bijna was afgerond, konden wij met de eindfase beginnen.

Secretaris Wim A.H. Rozema van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o. en Jan Pekelder als grafisch vormgever kwamen ons ondersteunen bij alles wat met het uitgeven van een boek te maken heeft. Wij, als groep, zijn alle huidige bewoners langs geweest om toestemming te vragen voor het opnemen van hun naam in het boek, om te controleren of de laatste gegevens juist waren en niet onbelangrijk, of zij interesse in het boek hadden.

Dat leverde niet alleen veel positieve en leuke reacties op, maar ook praktisch iedereen tekende bij voorinschrijving in. Dat was even een geweldige opsteker en op dit moment zijn er al zo'n 550 exemplaren verkocht.

Ik weet zeker dat ons boek nog regelmatig als naslagwerk uit de kast zal worden gepakt! (bestellen kan nog via email: fennadoornbos@home.nl of tel.: 0598-322890)

MARTENSHOEK

De redactie van ons magazine ‘Pluustergoud’ werd onlangs gebeld door mevrouw Yvonne de Kramer-Jager uit Vlissingen:

Haar vader (ca. 90 jaar) woonde vroeger in Martenshoek, zijn vader had een éénmans schildersbedrijf en zijn moeder (Geertje Jager-Vos) had aan de Verlengde Hoofdstraat in Martenshoek een hoeden- annex sigarenzaak.

Haar vader speelde vroeger (vóór de oorlog) in een bandje en zij wil voor haar vader graag informatie over enkele muziekbandjes te weten :

Harrie Ritsema’s Dansorkest en Henk’s (Henk Wever) Variété-orkest.

Ons lid, de heer Harry Buurma uit Aarlanderveen reageert:

“Geachte redactie: Voor mevr. Kramer weet ik misschien wel iets. Als haar vader Corrie Jager is ten minste. Hij is wel ouder dan ik want hij zat in de zesde klas toen ik in de eerste zat.

Dit was op de lagere school in Martenshoek van meester Brouwer. Ik ben nu 83 dus dan is hij 89 wat wel kan kloppen. Ze woonden op de Verlengde Hoofdstraat tegenover de sluis in Martenshoek. Van een bandje weet ik niets, maar Harrie Ritsema was toen wel een muzikant. Het zou dus best kunnen. De hoedenwinkel kan ik niet goed meer in herinnering krijgen, maar vaag is het er wel. Dat is iets voor mevr. Kramer.

Nu iets anders over de afgelopen “Pluustergoud”. Hierin schreef Frits Kruse een stukje over de kleuterschool in Martenshoek. Deze was gevestigd in een gebouw aan de Spoorstraat waarin later en naar ik geloof nog steeds de machinefabriek van Velthuis gevestigd is. Ik heb daar ook op gezeten. We zaten op van die ouderwetse schoolbanken voor 2 personen. De tafel en het zitgedeelte

waren niet los, dus één geheel. Ik zat toen naast Reinder Pot. Deze pieste in zijn broek en dat liep omdat de bank niet waterpas stond onder mijn achterste door, waardoor ik ook een natte broek kreeg. Ik heb dit toen aan de juf gezegd en die draaide de boel om en gaf Reinder een schone broek en stuurde mij naar huis. Verder een leuke kleuterschool, maar dit vergeet ik nooit meer. Zwaar beledigd op 5-jarige leeftijd! De kleuterschool was volgens mij een zelfstandige school, die niet onder meester Brouwer viel zoals Frits dacht. Hopelijk kun je mevr. Kramer iets verder helpen. Ik ben van 1931 dus had ik voor de oorlog nog niet de leeftijd om te gaan dansen”.

JOAP IN DE VLAIGMACHINE

Mien Westerdiep-Niemeijer

Een voordracht op bruiloften en partijen voorgedragen door Luitje Westerdiep. Geboren 22 september 1904 te Westerbroek – overleden 30 augustus 1986 te Groningen. Als er een jubileum te vieren was dan stond mijn schoonvader op en begon onderstaande voordracht te houden. Toen hij wat ouder werd “zat” hij halverwege wel eens “vast”! En dan riep hij vanaf het toneel: “Tou Griet hou ging het ook nog moar verder” Mijn schoonmoeder riep dan terug “Ach man, dat wait ik toch nait”. Opa was niet snel van de kook en “even wachten jonges hur, ...ja ik heb ’t weer” en onverdroten ging hij dan verder. Bij het overlijden en opruimen van het huis kwamen we allerlei voordrachten tegen, maar dit was de top-per. De aanhef e.d. heb ik woordelijk overgenomen evenals de spelling. Geniet ervan.

JOAP IN DE VLAIGMACHINE

Kemieke veurdracht met zang(veur ain heer)

Deur JO HUENDER

Nadruk verboden.

I.s. Dit wáárk mag deur ieder veurodragen worden.

Eigendom van den Uitgever F. MULDER

In Voordrachten – Bruilofliederen – Feestartikelen, enz.

Ged. Zuiderdiep 47, Groningen.

ENTREE COUPLET

(wieze Henry’s drinklied) (op de wijs zegt Luitje van “Wie binnen weer aan de boemel)

Menschen ’t wil joe ies verhoalen

Wat mie overkomen is.

Dat je soms ies kennen dwoalen

Dat is zeker en gewis,

Trien en ik

Met veul schrik,

Hebben in ’n vlaigmachine zeten

’k zal dat tochie nooit vergeten,

Hou of wai dat hebben doan

Za ’k joe hier vertellen goan.

PROZA

Dat zit zoo! Ik zeg tegen mien Triene: elke Zöndag met ’n tram, auto of viselante, doar krieg ik ook Tebak van. ’n Mensch wil ies wat aans. En doarom geef ik nou Zöndag ’n tochie met ’n vlaimachine weer. Toen zegt Triene: as ’k maor duur! Want ik heb wel ies heard datte...‘eh.... afijn ik bedoel...Zöndag heb we toch juist schoon gaud an. Ik zeg, nou d’r zit aans gain voeltje an de lucht... Nee, zegt Triene, an de lucht nait, maor...e... Ik zeg, och kom, ik zweer die, wie komen d’r net zoo oet, as we d’r in gaon binnen. Je mout zoo zeker van je zölfs wezen, dat je kennen zeggen. Jaop, krigst van mai ’n rieksdaolder as ’k mie nait goud haol.

Wylskracht da's alles! Nou, zegt Triene; ik neem 't an! Maor, zegt ze, krieg 'k van dai ook 'n riexsdaolder as doe die nait van neis weer huifst te verschoonen? Ik zeg, dai weddenschap gait deur. Nou, wai Zöndag naor 't vlaigtterrain. Van verren zag 'k aal zoo'n wraddebieter stoan. Triene vraegt op ins: mout wie in dat ding? Waorum staait dat ding zoo hoog op pooten? 'k Zeg, ze binnen zeker bange dat 't hoog waoter wordt. Ze zetten 'n trappen tegen de machine, en ik d'r in. 'k Zeg, Triene: geef mie eerst mien hoogtemetertje even aan, aans gait e stök-kend! Hoog-te-metertje – vraegt dai bestuurder? 'k Zeg, dat snapst nait hé? Kiek, zeg ik: die flesche zit vol mit klaore, hou meer of die klaore nou zakt, hou meer heb ik de hoogte. Snapst 't nou?...Toun he'k Triene d'r introkken, en zeg tegen heur: gao maor in dat houkie zitten, dan zitst ook nait boven de schroeve. En toen zeg ik tegen dai pilote; nou meester, wat ons betreft kenst wel "opvlaigen" Toen vraegt hai: Wenscht u 'n bepaalde plaats te bezoeken of verkiest u 'n rondvlucht? 'k Zeg, blief hier maor laiver 'n beetje in de buurte. Jao, zegt Triene, zoo'n beetje rond fladderen net as 'n doefie! En moet ik vlug of langzaam vliegen, vraegt hai....'k Zeg, vlaig maor stapvouts, dan zain we ook meer van de vogelvlucht. En toen begon mie dat ding'n lawaai te maoken, en in ins rrrrt, was wie in de lucht. Triene zegt: ik zal die maor in de arm nemen, want anders tocht ik d'r zoo oet. En 't ging al harder en harder! 'k Zeg, dat nuimt die gooser stapvouts! 'k Wil d'r oet, zegt Triene!...Haol dien waofel, zeg ik, zitst nait in de tram. Hier is nargens een halte. Toen begon Trien in ins te roupen: Jaop! Jaop! Is dat waoter, waor wie op aof zailen?... 'k Zeg jao, da's de zee.....O gossiemiene, zegt Triene, en ik bin zoo bang veur die zeezaikte! Wie hebben de dood veur d'oogen. Nou om de waarhaid te zeggen, toen we boven al dat waoter wassen, weur 't mie zölf's alernaost in d'hoed. En toen ruip ik huil hard tot die bestuurder: Hei...dinges...eh...chaffeur...koetsier....! En toen hai omme keek, zeg ik.... Stop!!!...Kan niet meer, zeg hai! We zijn boven water, en hier kan ik niet landen. 'k Zeg as 't nait landen kenst, zai dan maor te waoteren! En toen nam mie die gooser 'n zwaai, dat ik sluijg mien baaide arms om Triene heur haals, en ruip huil hard: "De fullie morte!!!" Wat moste, zegt Triene. 'k Zeg de fullie-morte, de beruchte dooie-val. Toen Triene dat heurde, gaf ze 'n gil, en ruip mie in 't oor: Jaop, ik heb mien riexsdaolder verloren. Toen wie goud en wel weer op de grond terechte kwammen, bin we vlug naor hoes gaon, zunder 'n woord tot mekaor te hebben zegt. Maor Triene was de eerste dei heur spraok weer terug kreeg, want ze zee: Jaop jong, eerliek is eerliek, doe hest dien riexsdaolder an mie verdaind, en ik zal die direct betaolen ook!... Ik zeg, laot maor Triene, wie bin.... K i e t!!

Vlaigen kin veur pardie luu mooi wezen, maor ik zeg, d'r zit 'n locht an! Dat zeg ik!

SLOTZANG (ZÖLFDE WIEZE)

Veur 't eerst van mien leven
 Heb ik zeten (?) in de lucht
 Menschen, wat zat wie te beven,
 Triene die luit zuch op zucht,
 Da's ain keer
 Maor nooit weer
 N Ander mag zoo'n ding gaon koopen
 Triene en ik gaon laiver loopen,
 Loopen gefst nait zoo'n verdrait
 En verschoonen huif je joe nait.

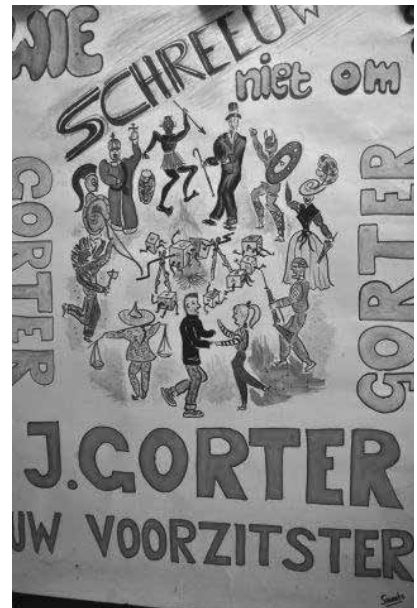
J. GORTER, UW VOORZITSTER !!!

Wim A.H. Rozema

Zo nu en dan wordt uw Historische Vereniging benaderd door mensen, die hun familiearchief op een discrete en veilige manier willen onderbrengen. Daarbij kunnen wij adviseren.

Zo kreeg ik onlangs bezoek van mevrouw J. Gorter uit Klarenbeek. Mevrouw Gorter is de dochter van de bekende Hoogezandster ondernemer Douwe Gorter, van machinefabriek Fulton en later Gorter. Mevrouw Gorter (“Wim..., wilt doe wel Jelly tegen mie zeggen, en Grunnings mit mie proaten, dat mag ik groag even...!”) had het familiearchief meegenomen. We hebben samen de vele stukken doorgenomen en gerubriceerd.

Ook persoonlijke zaken van Jelly komen op tafel: Jelly kwam in 1951, het eerste jaar na de fusie tussen de middelbare scholen van Hoogezand en Sappemeer naar de HBS in Sappemeer. En Jelly liet zich niet onbetuigd... Naast de studie stortte ze zich helemaal in het sociale leven van de school...: toneelspelen, grote schoolfeesten organiseren met muzikale omlijsting door o.a Evelyn Novacek, ontmoetingen regelen met scholen uit buurgemeenten en... natuurlijk zeer actief in het bestuur van de schoolclub! Eerst in de brugklas: “Het Brugje” en later voorzitster van de “De Brug”.

Al bladerend in de archivalia, komen we verschillende familierijmelarijen tegen, in de Grunneger toel. Eéntje daarvan, in keurig Grunnings door Jelly aan mij geciteerd, wil ik u niet onthouden:

DE GROOTSTE OPLICHTER ...

Aindelek waiten ze nou aoreg wis
Wat de grootste oplichter is
Van t hail Hogezaand ...
t Lopt nait in de guldens, moar t lopt in de tunnen
En de pelitie wil der niks tegen begunnen ...

Van hogerhaand ???
Wel wait wat macht der achter stait,
Dat hai zo ongesteurd zien gang moar gait ...
n Schandoal?
En dei haandlangers din, want hai dut nait allain
En ze gingen heur gang, dat zel je moar zain,
Allemoal!!!

Och, de haile Maartenshouk kin hom wel van gezichte :
Hai mit zien laange bainen, dei zoveul tunnen lichtte,
Zo'n spotter!
Moar ik duur joe t wel zeggen, k hangt aan de grode klok ...
Hai stait doar op daipswaal : het is dei grode bok ...
Dei bok van Gorter!!!

MONUMENTEN

Janneke Hessing-Alberts

In Pluustergoud nr. 38 december 2013, heb ik u in het voorwoord een en ander verteld over de voorgenomen sloop van het voormalig Arbeidsbureau aan de Kleinemeesterstraat in Sappemeer. Helaas heeft de sloop inmiddels plaatsgevonden en zijn de geplande parkeerplaatsen aangelegd bij de betreffende supermarkt. N.a.v. deze gebeurtenis heeft ons bestuur een plan voorgelegd aan de gemeente Hoogezand-Sappemeer om, samen met de gemeente, beeldbepalende karakteristieke panden te gaan inventariseren die momenteel (nog) geen monumentenstatus hebben en deze mogelijk te behoeden voor de slopershamer!! Hierop is door de gemeente positief gereageerd. Besloten werd samen met de Monumentencommissie in de personen van Jan Battjes (voorzitter), Gerrit Stuuut en ondergetekende (beide lid), een lijst op te stellen van deze karakteristieke beeldbepalende panden anno 2014. In de afgelopen weken zijn wij dus gewapend met camera door onze gemeente gefietst en hebben veel foto's gemaakt van de juweeltjes die onze gemeente nog rijk is. De uitgave "HET BEHOUDEN WAARD", uitgegeven in 1993, door de Stichting tot Behoud en Exploitatie van Karakteristieke Panden in Hoogezand-Sappemeer, is voor ons de leidraad geweest. Ook willen we graag aandacht schenken aan (bijna vergeten) oude cultuurhistorische lanen, paden, schuren, bijgebouwen, etc., die nog in onze gemeente aanwezig zijn. Wij hopen zo met een frisse blik de juweeltjes in onze gemeente middels deze actie op de agenda te krijgen bij de gemeente om zo mogelijk eventuele sloop in de toekomst te voorkomen! We houden u op de hoogte!

“MERCK TOCH HOE STERCK”

Jaap Westerdiep
Nieck Rozema (fotografie)

Vanuit de viering van 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden heeft de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o. op 11 oktober 2014 in de Koepelkerk te Sappemeer 5 toneelopvoeringen gegeven o.l.v. regisseur Jan Dol. De deelnemers waren leden van:

De Historische Vereniging
Folk- en Shantymoor “Westerstörm’ uit Westerbroek
Brokeoor uit Westerbroek
Enkele particuliere deelnemers
2 muzikanten
Team voor beeld- en geluid
Totaal ruim 50 deelnemers.

Het is een groot succes geworden voor een publiek van ca. 300 mensen.
Zowel de deelnemers als het publiek hebben er erg van genoten.
Het stuk speelt zich af in 1813-1814. De Fransen zijn hier weg en allerlei groeperingen proberen de macht in te nemen als:

Burgers
Pruisen
Kozakken
Gardisten

En het lukt uiteindelijk de Orangisten.

Echt een spektakelstuk en een mooie promotie voor de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o.

We danken alle deelnemers, maar bovenal de drie dames van de catering.

Toppy!

Ook veel dank aan de sponsoren die dit evenement mogelijk hebben gemaakt t.w.:

De Gemeente Hoogezand-Sappemeer
Loket Leve(nde) dorpen Provincie Groningen
Prins Bernhard Cultuurfonds
Détenje

Nogmaals allen bedankt.

De komst van Koning Willem I wordt aangekondigd

De Pruisen

Wichers in gesprek met de Nationale Garde

Gouverneur Leopold, Jonkheer Graaf van Limburg Stirum spreekt!

Ook de jeugd laat zich niet onbetuigd!

De Kozakken vallen binnen...

Instrumentele ondersteuning...

UIT HET DAG- EN PLAKBOEK VAN MW. D. KREMER-GROENEVELD

Deel I (10 maart 1942 t/m november 1944)

Mevrouw Kremer-Groeneveld heeft in de oorlog (ze was destijds ongeveer 55 jaar oud) een dagboek bijgehouden van de dagelijkse dingen in zowel binnen als buitenland. Het geeft een zeer gedetailleerd beeld weer van het leven in die tijd. Het dagboek wordt in 2 delen gepubliceerd, in het volgende nummer van *Pluustergoud* de periode januari 1945 t/m december 1948.

De familie Kremer heeft jarenlang een kruidenierszaak aan de Hoofdstraat 150 gehad (schuin tegenover de Hoogezandsterbrug).

Om geen afbreuk te doen aan de originaliteit van de weergave en uit respect aan de schrijfster heeft de Redactie besloten de dagboeken integraal te publiceren.

foto Beeldbank H-S

10 Mrt 1942. Sedert 1 Mrt zijn in heel Nederland alle scholen gesloten. Of het om de kolenschaarste is of om welke reden is niet bekend. De winter houdt nog maar steeds aan.

Sneeuwstorm en zandstorm op 12 en 13 Mrt. Vele gezinnen zitten zonder brandstof en word hun van de Gemeente een bon gegeven voor hout doch dat is zoo nat en wil niet branden. Textielpunten mogen we maar 60 punten van gebruiken. Eén paar kousen word verstrekt op punten en een letter van de text. kaart. De oude kwaliteit is geruimd en moeten we nu een eenheids kous kopen. Die zijn zonder mindering en moet naar het been gevormd worden. Ze zijn nauw en kort. De scholen zijn vier weken gesloten geweest en gaan de kinderen nu weer naar school. Nog steeds koude.

21 Mrt. De vaart word met 2 sleepboten opengebrouwen. 10 weken heeft het W.diep dicht gevoren gezeten doch er schaatste geen een meer op daar er een dikke laag stof op zat.

Nu is er toch een nieuwe brandstoffenbon beschikbaar gesteld maar nergens is brandstof te krijgen. De aanvoer is te gering daar er maar weinig waggons beschikbaar zijn. De rijwielen zijn ook op de bon. Je kan wel een bon krijgen voor een fiets als je zelf voor banden zorgt. Tabak sigaretten en sigaren zijn duur en slecht en haast niet te krijgen. De zwarte handel bloeit welig. Vele bekeuringen worden er gemaakt op allerlei gebied. Prijzen van 30 – 40 gulden voor een pond thee, 20 – 25 gld voor een pond koffie. Vele verenigingen als zangver. toneelver. huisvr. ver zijn allemaal ontbonden daar ze zich moeten aansluiten bij de cultuurkamer (een deutsche instelling). Ook de Handels ver. en de Kamer v Koophandel zijn ontbonden.

Op 12 Mrt 1942 moesten alle Joden, die in Delfzijl wonen hun woning verlaten. Ze mochten niets mee nemen als een verschooning en 100 gulden. Ze werden op transport gesteld naar A.dam waar hun een wijk word aangewezen waar ze mogen wonen en blijkt het dat ze daar te werk worden gesteld bij Jodenfam. als huisknecht en verder bij Joodse ijzerhandel enz. en de ouden in de sinagoge.

26 Mrt werd afgekondigt dat Joodsche slagers geen winkel meer mag hebben en ook geen slagerijen. Ook mogen Joden de plaats hunner inwoning niet verlaten of ze moeten een bewijs halen waarvoor ze een kwartje moeten betalen.

1 Apr. Alle jodenzaken, onverschillig wat, zijn gesloten en in alle hotels en cafés zijn bordjes gehangen dat het voor Joden verboden is. In de zaken van de Joden is overal een verwalter in gekomen en moeten de joden zoo hun huis verlaten.

1942 5 en 6 April. Paschen zonder noten sin appels paaschbrood paaschkipjes eieren. Zelfs zaten veel gezinnen zonder boter daar er op de bonnen boter, vet of margarine werd verstrekt. Vet was haast niet te krijgen en de voorraad boter geruimd en moesten ze wachten tot na de paaschdagen. Paschen. Kermis in de tuin van Faber. Voor en na regen buien en koud. Na 1 Apr. is het verboden met een auto of gasgenerator te rijden van zaterdags 6 uur tot maandag morgen 6 uur. Alleen voor patiënten is het toegestaan.

30 Apr. Nog steeds woedt de oorlog op alle fronten in Oost en West. Ook in de lucht gaat de strijd voort. Overal begint de nood grooter te worden vooral in de steden. Melk is er weinig. Een ½ Lr taptemelk per dag. Vrije artikellen zijn haast niet meer te krijgen. Voor gordijnen moet je eerst aanvragen en krijg je een formulier die ingevuld moet worden en komen ze kijken en controleeren of het beslist noodig is. Daarna word een speciale vergunning verstrekt. Eieren worden hier verkocht voor 15 ct of 20 ct per stuk. In de steden betalen 35 – 45 ct per stuk. Sedert 4 weken hebben we geen ander vleesch kunnen koopen dan nuchter kalfsvleesch. Niemand wil het meer eten. We hebben nu distributie van tabak en versnaperingen waarvoor een bon moest worden ingeleverd. Deze worden opgeplakt en gaan naar het distributiekantoor waarvoor je een toewijzing op krijgt die opgestuurd moet worden naar de fabrikant en is het afwachten wat je er op krijgt. Wijn en likeuren enz. zijn haast niet meer te krijgen. Groenten zijn schaars en vreselijk duur. Spinazie 50 ct per kilo. Kropsla 19 ct per stuk..

Afgekondigd is dat Joden na 3 Mei allemaal een gele ster moeten dragen met het opschrift (Jood). (Davidster genaamd). Nog steeds is het weer erg koud. Al tien dagen hebben we een stevige koude Oostenwind met erge zandstuivingen wat wolkenhoog opstuift.

1 Mei. Kregen we tegen de avond een klein beetje regen doch de koude bleef achter. Voor en na nog een buitje en is de lucht soms wat milder doch s avonds weer koude.

10 Mei. Twee jaar duurt nu de oorlog. Overal is de bevolking gespannen en zenuwachtig. Niemand kan zich indenken wat ons nog te wachten staat. Was het toch maar afgelopen is het algemeen gezegde.

14 Mei. Twee jaar na het bombardement op Rotterdam. Deze dag word bij iedereen nog eens besproken. Een dag om nooit te vergeten. En nog steeds woedt de oorlog op zijn felst in de lucht, te land en te water word overal verwoed gevochten. Deze week zijn er door geheel Nederland weer 600 gijzelaars opgepakt. Allemaal vooraanstaande personen ook zijn er één 72 en een week later 24 personen gefusileerd welke verdacht worden van spionage enz. (zie persberichten). Overal worden in ons land bij fabrieken en scheepswerven mannen en jongens weggehaald die naar Duitschland moeten om te werken.

24 Mei en 25 Mei. Pinksteren met regen en koude begon de eerste dag. De tweede was er meer zon doch koud en erg veel wind.

26 Mei. Vanmorgen zijn hier een groot aantal arbeiders naar Duitschland vertrokken. Dramas hebben zich er afgespeeld want van het ene gezin ging de Vader en van een ander de zoon. Heel veel huwelijken zijn er nog eerst gesloten voordat de verloofde voor een jaar weg ging. Hopelijk is de oorlog eerder afgelopen doch het lijkt er nog niets op. Ook word de nood steeds grooter. De voorraden zijn op en groente is haast niet te krijgen. Voor textiel zijn nu weer 20 punten beschikbaar gesteld doch goede stoffen zijn er niet meer. Gordijnen moet je eerst een formulier voor in vullen en meestal word er ook nog afwijzend op beschikt. Schoenen bons mogen niet meer uitgegeven worden. Ieder loopt nu op houten zolen met riempjes over de voet om de schoenen te sparen voor de winter. De heele kuststreek is nu afgezet en mag niemand meer naar zee. Aan het strand is alles ont-ruimd en worden overal versperringen en versterkingen aangebracht daar de Duitschers bang zijn voor een invasie van Engeland. Scheveningen-Noordwijk Katwijk enz. mogen geen bad-gasten ontvangen.

Juni. Veel veranderingen hebben zich nog niet voorgedaan. Maar overal word nog hevig gevochten. Het weer is nog steeds koud en droog. De vruchtboomen hebben erg geleden van koude nachten en van de droogte. De groentevoorziening is heel slecht, vooral in de steden is in enkele weken geen groente te krijgen. Daar worden brandnetels en koolafvalbladeren op de vei-ling verkocht en door het publiek opgekocht en gegeten. De aardappel aanvoer is zoo slecht dat er in t laatst van de week geen aardappelen te krijgen zijn.

In de nacht van 6 op 7 juni hebben we veel last gehad van overtrekkende vliegtuigen naar Emden. De heele lucht zat vol zoodat we genoodzaakt waren ons te kleeden om klaar te zijn als er eens iets ging gebeuren. In het Noorden was het afweergeschut hevig en daar tusschen door de zoeklichten. Toen lieten vliegmachines lichtkogels vallen en stonden er op een gege-ven moment 90 lichtkogels. Na een geweldig gegier liet een machine een bom vallen en kwam terecht in een stuk rabarberland. Een geweldige hooge stofzuil vloog omhoog. De machine werd achterna gezeten en gooide een bom en wel 400 brandbommen uit tusschen Kolham en Hoogezand. De bom viel op t Achterdiep en verwoeste de rabarberkamp en van verschillende kweekers het glas in de kassen (4000 glazen). Wijd in de omtrek zijn de ruiten in de huizen gesprongen. Het was een angstige nacht.

21 Juni. De heele tijd is het koud en droog geweest en nu de langste dag is schijnt er een veran-dering te komen. Het is iets warmer. t Is maar een tijdelijke warmte geweest. Steeds weer koude winden en droog. De gewassen lijken allemaal slecht. Het schiet alles weinig op.

Nu is er een afkondiging dat alle joden hun fiets moeten inleveren en dat is deze week geschied. De heele week zijn de vliegtuigen over getrokken en heeft ons land veel schade gedaan.

In Delfzijl en in Weiwerd zijn bommen gevallen en zijn er 8 dooden te betreuren. In Weiwerd zijn bommen gevallen en zijn heel veel huizen beschadigd. Boerderijen zijn door de luchtdruk naast de fundamenteën gezet. Er is haast geen huis die onbeschadigd is gebleven. En weer zijn er brandbommen gevallen waardoor in Uiterburen een boerderij opbrandde en twee huizen ernstig beschadigd zijn. En zoo zijn er vier nachten achter elkaar de vliegtuigen over getrokken naar Emden en Bremen. Vele verordeningen en besluiten worden afgekondigd en treden dadelijk in werking. 4 Zaterdagavonden hebben we een openbare N.S.B. vergadering gehad op de stoep van het Gemeentehuis maar zonder sukses. Het plan is dat we er nog meer krijgen. Juli. Afkondiging dat joden niet meer in kapperszaken mogen komen en ze tusschen 15 en 17 uur in de winkels hun waren mogen halen maar wij mogen hen niet meer bezorgen enz.

2 Juli. Moeten alle Joden van 15 tot 55 jaar worden gekeurd en mogen ze niet meer in een andere gemeente komen. Ook mogen ze na 8 uur zich niet meer in de buiten lucht begeven. In de steden hebben de huismoeders een zware taak daar ze hun gezin niet genoeg te eten kunnen geven. Aardappelen en groente zijn schaars en vet is er niet meer in. Het rantsoen aardappelen is terug gebracht op 1 K° per persoon in de week. De groente is duur. Ook deze nacht zijn er weer veel vliegtuigen over getrokken.

8 Juli. Kregen de Joden bericht dat ze vrijdagmorgen weg moeten wat natuurlijk een paniek gaf niet alleen onder de joden maar onder de geheele bevolking.

10 Juli. Vanmorgen zijn alle joden (mannen) van 15 tot 55 jaar weggegaan. Een vreselijke druk ligt er over onze gemeente. Uit het eene gezin worden de kinderen weg gehaald en het andere de vader met 2 zoons enz. Van de fabrieken word steeds meer werkvolk gekeurd en moeten naar Duitschl. te werken. Heele gezinnen worden uit elkaar gehaald en steeds gaan ze maar verder. De Joden zijn op transport gesteld en naar een kamp gebracht in Westerbork bij Hoogeveen.

14 Juli verspreid zich de mare door het dorp dat onze Burgemeester Tuin deze nacht als gijzelaar is weg gevoerd tot groote verontwaardiging van de gemeente. Overall in ons land zijn weer gijzelaars gevangen genomen. In de courant is een afkondiging bekend gemaakt dat terreur zal leiden dat de gijzelaars bij sabotage aan gepakt worden.

21 Juli. Werden in onze gemeente de heerenfietsen opgehaald. Waarvoor het moet dienen is niet bekend. Ze werden eerst opgevraagd in gemeenten boven 10.000 inwoners. Wij hebben nog geen fiets behoeven af te staan Verschillende takken van dienst mogen ze eerst behouden. Nu verspreidde zich de mare door het dorp dat de jodenjongens van 15 tot 40 jaar op transport gesteld zijn naar Duitschland. Hier zijn door de jongens die hier in de plaats weg waren briefjes uitgegooid op de stations aan hun ouders. Ze werden staande in bagage en veewagens weggevoerd en wisten niet waarheen. In de steden zijn zooveel joden een zelfmoord begaan en dat in de beschaafde twintigste eeuw. In Hoogezand heeft een nieuwe burgemeester zijn intrede gedaan. Een van de nieuwe orde.

26 Juli. Kregen we s morgens een circulaire dat alle fietsen, ook damesfietsen, moeten worden opgegeven voor 1 Aug. Degene die voor een vrijstelling in aanmerking kwam kan zich opgeven bij de politie. De vacaties zijn begonnen en nog steeds is het akelig koud weer. We hebben nog maar twee mooie zondagen gehad. Hoe duur of alles is is waard vermeld te worden.

t Zijn prijzen die je zoo hoort vertellen. Een kleine big betalen ze 60 gulden voor. Voor kleine kuikens van tien weken word 7 tot 7.50 voor betaald. Een schaap kost 140 gulden. Een melkgevende geit kost 200 gulden. Een aardappelbon geven ze 1 kwartje voor, een broodbon geven ze 1.75 voor boter 7.50 per pond kaas 1.75 per pond tabak 35 gulden per pond thee 50 gulden per pond een stukje toiletzeep 2.50.

Weer is een transport jodenvrouwen en kinderen langs gegaan afkomstig uit Amsterdam. Ze hebben ansichten met adres uit de trein gegooid met adressen aan A'dam en hebben de menschen die ze vonden ze hier op de post gedaan.

2 Aug. Het was een warme drukkende zondag en kregen we s avonds een onweersbui met een geweldig stuk water en hagel en weer bleef het buiig. De zaken gaan alle 1 week sluiten met vakantie de textiel, galanterie enz. maar de levensmiddelen zaken sluiten 2 dagen en dan om de beurt zoodat er altijd een zaak open is.

8 Aug. Het was een mooie zondag om naar t meer te gaan ofschoon het toch nog even geregend heeft. De heele week is het weer buiig. De vacaties loopen ten einde en is het weer slecht geweest. Van de fronten is weinig te vermelden. Deze week was er weer weinig groente te krijgen en alles is erg duur. Deze week zijn er weer gijzelaars opgehaald. En in Rotterdam heeft zich sabotage voorgedaan op een trein. Een oproep is gedaan voor de daders om zich aan te melden met een belooning van 100.000. En bij niet aanmelding zouden de gijzelaars er voor aansprakelijk gesteld worden. Natuurlijk heeft de dader zich niet aangemeld en zijn er op 15 Aug. 5 gijzelaars doodgeschoten.

16 Aug. Al weer een regen zondag dus weer thuisblijven. Er is deze week weinig te melden alleen word overal hard gevochten en sneuvelen aan beide kanten veel. t Is in de lucht hier rustig geweest. Wel zijn er weer treinen met joden langs gegaan naar Duitschland.

24 Aug. Ofschoon het even geregend heeft klaarde het op de dag op en was het verder mooi weer. Ook deze week is er weer erg gevochten om de Kaukasus en bij Stalingrad. Ook de Amerikanen zijn begonnen in Indië. Hier was het de heele week rustig.

25 Aug. De zomer is begonnen en het is prachtig weer wat een week of wat heeft aangehouden. Ondertusschen woedt de oorlog in al zijn wreedheid voort want van alle kanten veel slachtoffers eist. Ook in ons land zijn ze steeds meer begonnen jonge mannen naar Duitschl. te zenden om te werken.

Sept. Nog steeds mooi weer maar het word kouder. De boeren zijn druk in de weer om hun oogst binnen te krijgen. Van de gevechtshandelingen ga ik niets verder vermelden en wachten de afloop af. Overal in ons land word weer vee opgevorderd. Om te onthouden het verdere. Een boer moest een koe leveren en ging er mee naar de markt. Hij kreeg voor zijn koe 190 gulden en kocht een geit weer voor 230 gulden.

Oct. Gingen er geruchten dat ze hier in de plaats 240 jongens en mannen hebben opgeroepen voor Duitschl.. Hier voor deze streek werd Bouma (N.S.B.) politie aangesteld om 6 week 40 jongens te leveren en heeft hij Folkert ook op de lijst geplaatst. Begrijp wat een spannende dagen we weer beleefd hebben.

22 Oct. Veertien dagen later en nog steeds zitten we in spanning of Fol. nog weg moet. Veel jongens zijn hier uit de plaats al vertrokken en nog steeds worden er nieuwe personen opgeroepen. Ook voor de joden is het een vreeselijke tijd. Jodenvrouwen en kinderen zijn s avonds opgehaald en de volgende morgen op transport gesteld naar Westerbork. Alles wat in hun huis was moesten ze achter laten. Volgens zeggen zijn er in Westerbork 15 tot 16 duizend joden in het kamp. Ook gaan heel veel jodenvrouwen en meisjes aan het aardappelrooien en aan het innaken om toch werk te hebben om wat te verdienen.

Heel veel jongelui gaan trouwen om voor de een of ander vrij te komen van Duitschl. doch er zijn geen woningen te krijgen en trouwen ze bij het gezin in. Ook schoenen en klompen is voor huishoudings met kinderen een waar probleem om wat om de voeten te krijgen. Gelukkig is het weer nog altijd zacht en heb je tegen de avond de kachel maar even aan. Weer zijn er drie brandstofbonnen bekend gemaakt. In Nederland ontketenen de Eng. meer en meer een offensief. Bij Assen en Leeuwarden werd een locomotief beschoten waarbij enkele doden zijn gevallen. Weer zijn 15 gijzelaars doodgeschoten.

Met ingang van 15 Oct. werd Burgemeester Tuin, die nog steeds in gijzeling zit, ontslagen als Burgemeester van H.zand.

Nov. Nog steeds is het zacht weer. De strijd duurt nog steeds voort. Veel controleurs zijn er aangesteld om de zwarte handel en clandestien koopen tegen te houden. Groenten zijn er niet te krijgen of tegen hoge prijzen. In de groote steden betalen ze 22 tot 25 gulden voor een H.L. aardappels. Appels worden verkocht voor 90 ct de kilo. Eieren betalen ze 45 tot 50 ct per stuk voor. De aardappels zijn alle gerooid. Op vele plaatsen moesten de joden aan het aard. rooien. Er waren Proffesoren en dokters onder en advocaten die alle mee moesten helpen. Ook hun vrouwen werd aangezegd dat ze moesten werken op inmakerijen enz.

Vele joden hebben kans gezien om onder te duikelen. Hier in H.z. zijn drie gezinnen weg en niemand weet waar ze zijn.

Terwijl de oorlog steeds verder woedt gaan er geruchten dat in ons land de heele kuststreek moet evacueren. De bewoners van Velzen IJmuiden en Egmond zouden in de Prov. Groningen en Drente bij ieder huisgezin onder dak moeten worden gebracht. Hier in H.zand gingen de blokhoofden bij alle huizen informeeren of er vrije slaapkamers waren om de geevacueerden onder te brengen. De menschen moeten hun huizen verlaten doch moeten alles achter laten. Nog steeds is het zacht weer en behoeven we weinig te stoken. Turf is ook nergens meer te krijgen. Steeds word er op aangedrongen zuinig te zijn met electr. licht en gas. Er worden hoge boetes betaald met 3 dagen afsnijding. De rookartikelen voor de mannen word ook hopeloos. Ze loopen met hun bonnen alle zaken af en nergens is iets te krijgen. Ook de huisvrouwen beginnen steeds meer surogaten te gebruiken om het tekort aan te vullen.

Fruit is nergens te krijgen. Ook krijgen we nu ondermelk op de bon, per persoon 1 $\frac{3}{4}$ L in de week. In verschillende zaken is niets meer te krijgen. We kregen punten voor serviesgoed maar als je er om heen gaat is er geen steengoed meer te krijgen. Potten of pannen zijn er niet meer. Als je een timmerman noodig hebt moet hij eerst aanvragen om hout spijkers enz. voor hij beginnen kan te werken.

27 Nov. In Sapp. kregen de joden s morgens bericht dat ze zich moesten klaar maken en tegen de avond in de jodenkerk samen te komen om de volgende morgen op transport te worden gesteld naar het joden kamp in Westerbork. Ook in Hoogezand kregen de joden een uur van te voren bericht dat ze weggevoerd zouden worden en moesten ze alle met een uur tijds in de jodenkerk zijn. De ouden werden met een auto opgehaald en de anderen moesten loopen en op

Foto: Beeldbank H-S

28 Nov. zijn ze s morgens onder politiegeleide naar het station gebracht.

30 Nov. Kwamen de eerste geëvacueerden hier aan uit Egmond en werden ze bij de boeren in de omliggende gemeenten ondergebracht.

2 Dec. Het weer word nu kouder en krijgen we de eerste sneeuw en hagelbuien wat maar twee dagen aanhield en weer werd het zacht weer.

5 -6 Dec. St. Nic avond. In geen der zaken ook maar iets voor St. Nic. te koop. Veel huis-moeders zeiden eerst dat deze avond maar ongemerkt voorbij moest gaan daar er toch niets te krijgen was maar de laatste dag liepen ze alle winkels af om nog iets te vinden doch alles was even duur en schaars. Ook bij ons in de winkel was niets te krijgen of het was op de bon. Voor kinderen werden er 2 snoepbonnen beschikbaar gesteld.

7 Dec. In Eindhoven werden op 7 Dec. de Filipsfabr. s middags om 12.15 door de Eng. gebombardeerd. Volgens zeggen moet het maar een paar minuten hebben geduurd. De fabriek moet voor 95% verdwenen zijn. Het ergste is dat het aan de burgerbevolking ook heel wat mensenlevens heeft gekost. In Utr. is een beroep gedaan op de jonge doktoren dat ze naar het oorlogsgebied moesten om de oorlogsinvaliden en gewonden te helpen waartegen erg geprotesteerd is en het eerst weer uitgesteld is.

Tegen Kerstmis zullen alle leden van het gezin verrast worden met een extra half pond boter. Een bon van de algemeene kaart werd aangewezen en moest bij de winkelier ingeleverd worden. Een heele uitkomst voor de huismoeders. De kinderen van 14 tot 21 jaar kregen een bon aangewezen voor 3 eieren. De kleine kinderen een bon voor fruit en de anderen een bon voor cacao.

Nog steeds worden er jongens en mannen opgeroepen om naar Duitschland te gaan werken. De oorlog woedt nog maar steeds voort en er schijnt nog geen einde te komen. De treinenloop word erg slecht. Vermindering van treinen dus overvolle treinen en velen moeten zich dan ook met een staanplaats tevreden stellen. De heele Dec. maand was het zacht weer.

Jan. 1943 gaan we weer in onder zware druk wat ons dit jaar wel brengen zal. Boven alles hopen we dat dit het laatste oorlogsjaar mag zijn. Het jaar zet in met sneeuw en koude. De ijsbaan is een paar dagen open geweest en het W.diep is maar 1 dag berijdbaar geweest en toen ging de ijsbreker er door. Gelukkig maar want het was nog geen 8 cm dik. Weer zijn heel wat jonge mannen en jongens gekeurd voor D.land en heel wat moeten weer vertrekken doch de tegenstand word ook groot. Bij Roelf Groeneveld werden Folkert en Jan met 2 knechts opgeroepen doch Folkert en Jan zijn niet gegaan ter keuring. Wat de afloop eens mag zijn. Deze maand moeten alle autos of motoren opgegeven worden en werden alle gevorderd. Ook gaan er treinen met joden langs die nog steeds naar D.L. worden vervoerd. In het jodenkamp in Westerbork zijn heel wat joden die nog weg moeten maar ze schrijven steeds om hun eten te sturen. Ook worden er heel wat joden opgespoord die bij particulieren verborgen zijn. De evacuatie gaat niet naar wensch daar er door de bevolking veel tegenstand word geboden.

Febr. Oorlog en oorlogspraatjes is de orde van de dag. Alles hangt van de oorlog af. Deze maand is het melkrantsoen weer vermindert. Met de nieuwe periode van de distributiekaarten waren er altijd 4 bonnen aangewezen voor $1\frac{3}{4}$ L taptemelk doch nu zijn er 3 bonnen voor 4 weken. Zieken kunnen bonnen krijgen voor gestandariseerde melk. Boter word schaars. Er word deze keer margarine verstrekt. Ook vleesch is op $\frac{1}{3}$ vermindert.

10 febr is er een razia gehouden onder de scholieren. De leerlingen van 18 tot 25 waaronder ook studenten H.B.Sers en M.T.Sers werden aangehouden en met de overvalwagen in Gron. opgebracht. Ook in deze gemeenten werden de jongens opgespoord. Velen van de jongens zijn er vandoor gegaan op de fiets en weten de ouders niet waarheen ze zijn gegaan. De hoogste klassen van de scholen zijn geheel verlaten. Nu blijkt dat die jongens alle in een kamp zijn ondergebracht in Vucht. Wat ze er moeten doen is niets van bekend. In Den Haag zijn verschillende personen doodgeschoten en moeten er in Holland plaatsen zijn waar de menschen om 8 uur s avonds binnen moeten zijn. In Haarlem moet om 6 uur alles binnen blijven en s zondags mag er niemand op straat. In Hoogezand is deze week een bepaling gemaakt waarvoor alle mannen op wacht moeten lopen.. Daarvoor is alles aangewezen zooals advokaten, tandartsen, kappers, kruideniers, slaggers en particuliere personen om de scheepswerven en machinefabr. te bewaken. Ze moeten posten van s middags 5 tot 10 en van 10 tot 3 en van 3 tot 8 uur. Ze dragen een witte band met opschrift "Bewakingsdienst". Gelukkig is het zacht weer. In Den Haag zijn al heel wat huizen ontruimd en afgebroken om stellingen te maken voor een mogelijk te verwachten inval van Engeland en word er bij de heele kust langs een betonmuur gebouwd. Kerken en scholen zijn afgebroken en heele straten ontruimd. Maar nu is er bevel gekomen met het afbreken op te houden. Ook het evacueren schijnt eerst stop gezet te zijn.

Op een paar na zijn alle joden hier uit de plaats verdwenen doch op 9 Mrt zijn ze s middags om 12 uur vertrokken en zijn daarmee alle joden in de Prov. Gron. weggegaan.

9 Mrt zijn de laatste 8 joden uit Hgz. Sapp. weggehaald. De huizen van de joden worden nu alle leegehaald en het meubilair in verhuiswagens vervoerd. De huizen worden vrijgegeven en kunnen weer bewoond worden en dat in onze verlichte eeuw 1943.

Steeds komen nieuwe wetten en verordeningen. Ook in ons land word de oorlog gevoeld. Daar de Eng. met hun vliegtuigen Duitse steden gaan bombarderen en over Nederland trekken gebeurd het dat ze achterna worden gezeten door D. jagertjes en dan hun bommenlast uitgooien om weg te kunnen komen waardoor er op verschillende plaatsen ongelukken gebeuren. Om alles bij te houden is haast onmogelijk maar het volgende is toch wel een zwarte schaduw over ons land.

29 Apr. kwam er een oproep van de Gen. Christiaans dat alle leden der Weermacht die in 1940 in Rijksdienst waren zich moesten melden om weer in krijgsgevangenschap te worden gezet. Dat was een heele beroering onder de Ned. bevolking.

30 Apr. brak er dan ook een algehele staking uit. De fabr. liepen leeg, de scheepswerven bleven staan, de boeren de kweekers, de bakkers, de kruideniers en textiel alles lag stil. Ook de gasfabriek gaf geen gas meer om te kunnen koken. Dat alles gaf een groote verontrusting en alles was erg gespannen. Toen kwam het politiestandrecht en mocht er niemand na 8 uur op straat. De Duitschers kwamen overal met hun overvalwagen en die zich buiten gewaagd werd mee genomen of werd op geschoten. Daar er veel tegenstand onder de bevolking kwam werd er door de politie op aangedrongen weer aan het werk te gaan en s maandags 3 Mei was het ergste geleden. Doch tegen half zes s avonds passeerde hier een auto met D. militairen waarin een overvalwagen 5 jongens tusschen hun inzaten. Die 5 zijn door de D. militairen bij de fabriek van Beukema tegen de muur gezet en alle dood geschoten. Ik hoef niet te melden hoe de bevolking hier over verontwaardigd was. Dagenlang waren ze er ziek en ellendig van. Ook Folkert viel weer onder die opdracht doch daar die aangesteld was bij de brandweer kon hij naar Den Haag gaan om een Ausweisch en is hij voorloopig vrijgesteld.

Mei 1943. Studenten die niet geteekend hadden moesten zich alle melden en zijn ze gebracht naar een kamp in Onnen en vandaar op transport gesteld naar Duitschland waar ze alle aan het werk zijn gezet. De med. stud. zijn in de ziekenhuizen ondergebracht anderen in de munitiefabr. enz. Folkert van Roelf Groeneveld is ook bij de brandweer gekomen en was daar op vrij

ofschoon Nasi Bouwman nog altijd op de jongen loerde door hem iedere keer weer op de lijst te plaatsen. Nasi moest de jongens leveren en moest elke week 80 jongens bij elkaar hebben en dat vier weken achter elkaar. Jan is toen ondergedoken. De ondergrondse gaf adressen waar ze zich konden vervoegen. Ook is hij een poos ondergedoken geweest in de Wieringermeer waar hij werkte op een boerderij daar de jongens voor de landbouw vrij waren. Toen kwam de tijd dat we de radio moesten inleveren en 2 Juni moesten de toestellen ingeleverd worden in het instituut ter verontwaardiging van de bezetter. Een formulier moest je halen van het postkantoor voor 5 cent waar je type en alles op in moest vullen. Weg radio.

3 Juni. Hemelvaart. Alles begint er naar uit te zien. De schoenmakers kunnen de schoenen niet meer van nieuwe zolen voorzien en bonnen worden alleen uitgegeven voor kinderen beneden de 4 jaar. En daar zijn bijna geen schoenen meer voor disponibel. Ze lopen nu veel op houten zolen met riempjes over de voet. Ook kousen is een probleem en lopen er vele met bloote beenen of sokjes aan met een houten zooltjesschoenen. Ook kleeren zijn in de winkels niet meer te verkrijgen en word er van twee oude dingen een nieuwe gemaakt. Fietsen zie je de meeste al met surrogaat banden en rabbelen over de weg. Groenten zijn haast niet te krijgen want alles wat er is is beschikbaar voor de D. weermacht.

15 Juni. Er is volop groente te krijgen maar de groenteboer en de groentewinkels hebben niets te koop en halen de burgers de groente van de kweekers. Stroomen huisvr. komen met de bus of trein met koffers en tassen om groente te halen daar er in de steden heelemaal niets is.

Juli. De oorlog breid zich steeds verder uit en lijkt het nog niets op vrede. En nu het weer mooier word gaat het bombardeeren s nachts weer erg door. Vele steden in Duitschl worden vaak zwaar getroffen. Ook in andere landen van Europa word vaak gebombardeerd.

De krijgsgevangenen worden nog steeds lichting voor lichting opgeroepen.

En nu is er een bericht gekomen dat alle jongens van 19 en 20 jaar voor de arbeidsinzet zich moeten opgeven en naar Deutschland worden gezonden voor het werk op het land of in de fabrieken. Hadden we vroeger hier van die groepen jongens staan om met mekaar te praten is het nu alles leeg op de straat en s avonds is het angstig stil. Om heimwee te krijgen.

Ook het rooken voor de mannen is een groot probleem. Overal zie je jongens en ook mannen voor zoover ze er nog zijn sigaren en cigarette puntjes opzoeken en draaien daar een nieuwe sigaret van. Voor een pakje shag betalen ze graag 20 gulden. Het klinkt ongeloofig en is toch waar. Ook worden er overal tabaksplanten verbouwd. Het weer was nog steeds koud doch nu de hondsdagen (19 Juli) begonnen zijn is het prachtig zomerweer. Op de dag erg warm doch s nachts lekker koel.

Vleesch krijgen we nu om de veertien dagen 1½ ons per persoon. Het halen van groenten en fruit van de kweekers is verboden. Alleen in de plaats mag een kweeker aan de ingezetenen 2 K° per gezin verkoopen en is er in de steden niets te krijgen.

t Is nu overal vacantie. Ook de kruideniers gaan voor drie dagen sluiten op 2, 3 en 4 Aug.

In Juli 1943 hadden de dokters een schrijven gericht aan Den Haag. De inhoud was niet naar de Heeren hun zin en werden in Nederland 1500 doktoren gevangen genomen. Dat was natuurlijk vreeselijk voor de patiënten doch vooral ook voor de ziekenhuizen daar er ook chirurgen bij waren en konden er geen operaties plaats hebben alleen voor spoedgevallen waren er nog enkele. Gelukkig heeft het maar 14 dagen geduurd en zijn ze weer vrijgelaten.

In t begin van Aug. 1943 werden er overal razzias gehouden. Ze gingen om de huizen militairen zetten met het geweer op de schouder en een paar gingen naar binnen om de woning door te zoeken of er ook jongens ondergedoken waren of dat de radio niet ingeleverd was. Dit alles gebeurde door de Duitse bezetters. Ook namen ze jongens die ze dachten dat ze de leeftijd hadden voor arbeidsinzet van de straat af mee en moest de fam. komen met de bewijzen dat ze nog te jong waren. In de meeste gevallen kregen ze hun fiets niet terug. Zoo zijn ze hier in de gemeente wel 10 dagen bezig geweest tot schrik van de bewoners. Nu de fietsbanden bijna op zijn en vele mensen hun fiets niet meer kunnen gebruiken met de vakantie gaan ze veel uit met vrachtwagens die alle ingericht zijn met banken er op en met groen versierd. Wie had gedacht dat we nog eens zoover terug zouden gaan. Weer is er een nieuwe bepaling bij gekomen dat alle vacatiegangers binnen 5 dagen naar hun woonplaats terug moeten keeren. Dit geldt voor mannen van 16 tot 65 jaar. De vacaties waren juist begonnen. De bepaling is afgekondigd voor de vijf noordelijke provincies. Waar het om gaat weet niemand doch voor velen geen prettige vakantie.

Jan 1944. Mijn dagboek is een paar maand niet bijgehouden door vakantie drukte in de zaak vanwege distributie en ziekte van Aaltje die in Sept. ziek werd waarvan ze nog vier weken in Diac. huis heeft gelegen en daarna nog weken in huis aan moest sterken wat ongeveer samen 16 weken heeft geduurd. Daarna door ziekte en overlijden van Pa die 15 Dec. 1943 plotseling van ons heen ging. Alleen wil ik nog vermelden de dag van 11 Dec. s Morgens vreeselijke drukte in de zaak daar het de dag was van nieuwe bonnen. De heele morgen een winkel vol mensen en tegen elf uur gingen er vreeselijk veel E. vliegtuigen over. De heele lucht zat vol strepen van vliegtuigen. Toen kwamen de D. jagers er tussen en werd er op elkaar geschoten. De ramen en deuren dreunden en rammelden. Overal in de ronde zagen ze de E. vliegt. branden en sprongen de parachutisten er uit en zag je ze in de lucht hangen. Daar ging de sirene en werd de brandweer opgeroepen. In Kropswolde stonden twee boerderijen in de brand door rubberbrandbommen die uitgegooid waren uit E. vliegtuigen. Folkert met de brandweer weg en kwam om 7 uur terug. De vliegt. hielden s middags maar aan en om half twee luchalarm. Al met al een vreeselijke zenuwachtige dag. Vele dagen en ook s nachts gaan er vele vliegtuigen over ter vernietiging. In de kranten worden berichten gezet waar ze naar toe zijn geweest. Ook in Hoogezand zijn vele huizen gevordert en aangeschreven voor evacuatie. Ook ons huis moet vrij gemaakt worden als het nodig is. Voor Duitse vrouwen en kinderen die dakloos geworden zijn. Ook zijn in Hoogezand vele razzias gehouden. s Nachts worden de mensen dat wil zeggen burgers en zakenlui opgeklopt en stappen er Duitse en Ned. Politie van opsporingsdienst uit en doorzoeken het huis om radios of goederen. Ook zoeken ze naar koolzaad of olie of molens waar de olie mee uitgedraaid word. Het malen van koolzaad is verboden en ook het achterhouden of verkoopen van koolzaad.. De olie die gemaakt word uit koolzaad moet erg vet zijn en voor de consumptie goed te gebruiken zijn. De Ned. bevolking kreeg voor de Kerstdagen allen een bon voor extra 1 p siroop + 180 gr olie en een ons snoep. De olie was van koolzaad en overal voor te gebruiken.

1943 – 1944 was tot dusver een heele zachte winter en droog. t Is nu al 9 Jan. De textielzaken mogen niet anders meer verkoopen als op vergunning die zeer weinig worden uitgegeven daar er geen textielgoederen meer zijn. Ook lopen er al heel veel jongens en meisjes op klompen daar ze geen schoenen meer hebben en de schoenmakers geen leer hebben om ze te repareren Febr. En nog steeds oorlog. Tot dusver is het weer nog zacht. Van het oorlogsnieuws is weinig te melden. Alleen beginnen alle mensen te verlangen dat er spoedig een eind mag komen aan

de ellende. Alles is schaars in levensmiddelen en deze maand krijgen we om de veertien dagen 125 gram margarine + 100 gr vet. Roomboter is alleen voor kinderen beneden 21 jaar 125 gr. per kind om de 14 dagen. Brandstof is niet te krijgen en zitten er al heel wat gezinnen in de koude. De handelaren hebben geen kolen voorradig. Steeds gaan er massa s vliegtuigen over om Duitschl. te bombarderen. Als ze er over gaan is het zoo'n angstig gevoel dat je er stil van word.

12 Febr. Kwamen twee heeren de woning bezichtigen en schreven alles op voor evacuatie. Als het doorgaat moet je binnen 2 x 24 uur de woning verlaten. Onze kippen zijn opgegeven aan het bureau en moeten we van Febr tot Juni van de 8 kippen 200 eieren inleveren. Je krijgt er geen voer voor en moeten zelf voor het voederen zorgen.

Alle dagen heeft zijn bijzonderheden maar de nacht van 19 febr op 20 febr. is wel een van de beroerste nachten geweest die we tot dusver hebben beleefd. Na een drukke zaterdag van bonnen gingen we s avonds om elf uur vermoeid naar boven. Na langen tijd de slaap gevat te hebben werden we om half twee wakker door het vreeselijke geronk van vliegtuigen dat tot drie uur duurde. Rondom ons heen zag je brandbommen vallen en lichtkogels staan en brandende vliegtuigen naar beneden komen. Het was een erg koude nacht en van al dat heen en weer lopen was ik erg verkleumd. Na weer een poos in t bed gelegen te hebben werden we plotseling opgeschrikt van het loeien van de sirene voor luchtalarm. Elke keer korte stooten tot drie keer toe. Ieder schrok wakker in de plaats want wat was er aan de hand. Geen vliegtuigen te hooren. Weer uit t bed en overal kwamen er fietsen aan. We dachten dat het een proef was voor de politie. t Werd weer alles stil doch een uur later waren er weer vliegtuigen en hoorden we plotseling een geweldige knal. Ik er weer uit en zag aan de voorkant een brandend vliegtuig in de lucht zweven en later omlaag storten. Even later ging de sirene voor brand en zagen we de brandwagen uitrukken voor een brand in Kropswolde. Daar was een stuk van van de machine op een huis gekomen van het cafe Robbe (Meerzicht) en in de omgeving lagen meerdere wrakstukken die nog 5 Amerik. piloten in de wrakstukken bevatte. Die zijn begraven in Kropsw. Bij de kerk. s Morgens reden er zoveel auto s naar t Gemeentehuis en dachten we er zal toch zeker iets bijzonders geweest zijn en later hoorden we dat er om vier uur een overval gepleegd was. Ze hadden een raam uitgesneden en zoo naar binnen gegaan. De bewakers hadden ze chloroform onder de neus gehouden en waren bedwelmd maar de politieagent die ook de wacht

had, is neergeschoten. Vele autoriteiten waren s morgens aanwezig om het onderzoek te leiden. Doch zonder resultaat voor de daders. De overledene is donderdags met milit. eer op Rusthof begraven. Van zondag af is er een afkondiging dat de bewoners van Hoogezand om 8 uur binnen moeten zijn.

Dinsdag 22 febr. Deed zich weer een incident voor. Bode Groendijk uit Sapp. had een kist in de wagen voor Gron. en bleek het een inhoud te bevatten met verboden pamfletten (een ondergronds krantje). De bode werd in Gron. aangehouden en de kist is in beslag genomen. En zijn er in Gron. een 40 tal mensen voor opgepakt die de kranten gingen verspreiden. Het krantje was bij Kleefman gedrukt en zou die opgehaald worden doch was intusschen met noorderzon vertrokken met zijn gezin. De heele winter was het zacht weer geweest en in t laatst van febr en begin mrt kregen we nog koude en sneeuw. Maar gelukkig is er nog een brandstof bon bekend gemaakt want veel gezinnen zaten in de koude.

Deze week hebben Nijmegen, Enschede en Arnhem het zwaar te verduren gehad met het bombarderen. Er zijn veel menschen gedood en gewond. Ook braken er zware branden uit. Veel fabrieken o.a. Textiel zijn zwaar getroffen.

De maand mrt heeft ons ook de vurig verlangde vrede niet gebracht. Het is een erg koude maand geweest.

Steeds nieuwe bepalingen worden uitgeroepen. Men mag bijv. wel een dienstmeisje hebben maar geen tweede meisje. De meeste gezinnen sukkelen met personeel er zijn meisjes die s morgens bij de een en s middags bij een ander zijn. De scholen zijn weer gesloten wegens brandstofschaarste.

Apr. Er werd een lezing gehouden voor de luchtbescherming en kreeg iedere bewoner van H.zand (boven 15 jaar) een uitnodiging deze vergadering bij te wonen Bij nalatigheid kreeg men 6 maanden gevangenisstraf of een boete van 1000 gulden. Dus ieder werd gedwongen er heen te gaan.

Met 1 Apr. zijn hier vele abonnees met de telefoon afgesneden, wat voor velen een groot ongerief is. Wij hebben hem gehouden.

Vanmorgen 6 Apr een brief gehad uit Wehe. Daar is s morgens om elf uur een groote auto voor het Gemeentehuis gekomen waaruit 5 gewapende mannen kwamen met zakken. Na de Burgemeester gefouleerd te hebben en zijn wapen afgenomen te hebben en het andere personeel onder dwang van handen omhoog tegen de muur te hebben gezet hebben ze daar alle distributiebescheiden weggehaald en 4/5 van de bevolkingsregisters met de laden en al in de auto gedaan nadat ze de burgemeester en al het personeel in de kluis hadden opgesloten. t Is toch brutaal. De autos die hier nog in de stalling stonden zijn nu ook opgevordert door de Duitsers. Ze gaan alle garages bij langs of er nog wat staat wat van hun gading is. Ook worden er steeds paarden gevordert voor de weermacht in D.land.

Overall in ons land worden Burgemeesters ontslagen en door Burgemeesters van de nieuwe orde vervangen.

In Zeeland zijn al de eilanden onder water gezet en moesten de boeren en alle menschen die er woonden of hun bedrijf hadden de plaats verlaten. Have en goed moesten ze achter laten en mochten ze 200 kilo meenemen. De boeren worden bij de boeren in Friesland en Gron. onder gebracht en de burgers en arbeiders bij de burgers of er worden huizen voor gevordert.

Ook een gedeelte van Zuid Holland en de Beemster en de Haarlemmermeerpolders zijn gedeeltelijk onder water gezet. Dit word in verband gezet met de te verwachten invasie van Engeland en Amerika. De couranten schrijven dat een invasie niet lang meer uit kan blijven en er spoedig iets gaat gebeuren.

Zondag 23 April kwam s avonds tegen 7 uur een afkondiging dat de heele prov. Groningen om 8 uur binnen moet zijn. De stad Gron. om 9 uur zulks in verband met het op straat doodschieten van een opper Luitenant in Bedum. Ook de landwacht is hun taak begonnen met het opsporen van onderduikers enz.

De maand Apr gaf wel zonnige dagen maar koude nachten en daags koude winden.

Over het algemeen begint de oorlog vreeselijk op de mensen te drukken en is er dien tengevolge een zenuwachtige spanning en begint alles erg naar vrede te verlangen.

Mei 1944. Nog steeds moeten we om 8 uur binnen zijn. De landwacht doet s avonds na 8 uur de ronde en zijn er al heel wat mensen opgebracht die na 8 uur zich nog op straat bevinden. Ze moeten de heele nacht op het pol. bur. doorbrengen en de volgende dag een boete betalen. Een boerenzoon in Kielwindeweer was na 8 uur buiten in de tuin en werd meegenomen en moest de volgende dag twee honderd vijftig gulden betalen om weer vrij te komen. Twee arbeiders uit Kiel ieder 25 gl. Iemand die beslist na 8 uur op straat moet zijn kan een papier met vrijstelling aanvragen wat in vele gevallen vergund word.

15 Mei. We hadden èen warme dag en is er zeker ergens onweer geweest want nu brand de kachel weer zoo koud is het. Alles is dood en verlaten daar we nog steeds om 8 binnen moeten zijn. Van het oorlogsfront is weinig te zeggen. Alleen dat de verloven voor de Ned. Arbeiders in Duitschl. 12 Mei weer vrij zijn gegeven en 15 Mei weer alle zijn ingetrokken. Veel word er geschreven en gepraat over een invasie door de geall. troepen maar verder komt het niet.

17 Mei. Afkondiging dat we weer een uur langer buiten mogen zijn en dus om 9 uur binnen. In Italië is een hevige strijd aan de gang en word er verbitterd gevochten aan beide kanten. Onze radio s zijn, na bijna een jaar bewaakt te zijn geweest, in een auto geladen en weggevoerd. We hadden gedacht dat we ze nog terug zouden krijgen maar die illusie is vervlogen. Of we er geld voor zullen krijgen is niet bekend. Ook worden door geheel Nederland de treinen door E. vliegers aangevallen en werd er op de locomotief geschoten. Niet alleen werd de locomotief geraakt doch ook veel passagiers waarvan velen het met de dood moesten bekoopen. Ook in Hoogezand werd de trein beschoten. De Eng. machine gaf de machinist een waarschuwing boven het instituut. De machinist liet de trein stilstaan bij het Kieldiep. De machines kwamen terug en beschoten de locomotief die later bleek erg doorboord te zijn. De reizigers sprongen alle uit de trein van schrik doch het was goed afgelopen. Er waren dadelijk doctoren en autos bij de trein doch behalve wat schaafwonden en zenuwachtige mensen is het wondergoed afgelopen. Een nieuwe locomotief kwam om de trein op te halen.

6 Juni. Is dan de invasie begonnen in Noord-Frankrijk. Hoe het verloop is vermelden de krantenberichten.

10 Juni. Werden alle bussen gevordert. Ze moesten brandstof meenemen voor 400 km. rijden. Wat van de bussen loopt op gas en wat op turf en hout.

12 Juni. Zijn alle boten opgevordert. Ze moesten om 4 uur bij Meerzicht in Midlaren zijn. Daar bleven ze liggen om gekeurd te worden en krijgen ze morgen de uitslag. Met ingang van heden mogen we weer tot tien uur buiten. De volgende dag gingen de jongens in een stroomende regen naar Meerzicht om de uitslag te hooren. Er zijn in t geheel 13 boten gevordert. Fol kreeg zijn boot ook terug.

17 Juni. Met ingang van heden mogen we tot 11 uur buiten zijn. Het is een slechte zomer. Een enkele warme dag doch dan hebben we dadelijk weer onweer en is het weer mis. Steeds regen en nog eens regen.

De oorlog woedt in alle hevigheid door. Voor de menschen in de steden is het hopeloos met groente en komeen de vrouwen uit Gron. s morgens met de trein van 6 uur in Hoogezand om bij de kweekers groente te krijgen. Er staan dan meestal lange rijen te wachten om geholpen te worden. De bussen hebben een veertien dagen geen dienst gedaan daar ze opgevordert waren door de weermacht doch later zijn er weer enkele vrij gegeven waar ze nu nog dienst mee doen. Ook de treinen zijn aanmerkelijk ingekrompen. Doordat er nog vaak treinen beschoten worden is het reizen ook veel minder geworden.

29 Juni. Moesten alle mannen twee dagen gaten graven buiten de gemeente langs de wegen. Elke twee dagen een andere ploeg. De gaten moeten 1 meter 50 diep zijn.

In de textielzaken is niets meer te krijgen zelfs geen garen om je kousen te stoppen. Veele dames loopen met bloote beenen. Ook de schoenen is een heel probleem en loopen de meesten op houten zolen met riempjes over de voet. De fietsen hebben veel surogaat banden of in t geheel niets om de velg.

2 Juli en nog steeds in oorlog. Je leest in de krant dat de beslissing nadert maar de vrede is nog niet in t zicht. Duitschl. komt uit met een nieuw wapen dat de VI genoemd word en waarmee ze vanuit Frankrijk Engeland kunnen beschieten. In Duitschl is een aanslag gepleegd op de Fuhrer. Nog steeds houden de razzias aan op de onderduikers die zich vertoonen in bioscopen en openbare vermakelijkheden. Nog steeds worden de treinen beschoten waardoor het reizen steeds gevaarlijker word. De vacaties zijn begonnen en het weer begint beter te worden.

23 Juli word er afgekondigt dat heel Nederland om tien uur binnen moet zijn.

1 Aug. Het Nieuwsblad van het Noorden heeft haar uitgave moeten staken. Zie krantenbericht. Nu de menschen haast geen fietsbanden meer hebben en niet met de trein durfen te reizen beginnen ze weer uit te gaan met Jan plezierwagens en met versierde korrewagens. Een harmonicaspeler er op en zoo trekken ze er s morgens op

uit. Een paar keer is het gebeurd dat ze onderweg aangehouden werden en de pleziergangers moesten boonen plukken of aan het aardappelrooien. Het klinkt ongelooflijk maar is toch waar. De Aug maand is dit jaar bijzonder mooi geweest. Alle dagen zomerweer en een paar dagen zelfs zeer heet.

Nog steeds woedt de oorlog in hevigheid voort. Het zwaartepunt ligt nu in Frankrijk waar de geallieerden zware druk uitoefenen op de Duitschers.

Ook de Aug maand brengt niet de vrede waarnaar door allen vurig word verlangd.

Drommen vliegtuigen trekken dagelijks over Nederland om Duitschl. te bombarderen en de VI gooit dagelijks zijn raketbommen op Engeland.

Particuliere autos mogen niet anders reizen dan in noodgevallen. Benzinewagens zijn er niet meer en zijn alle omgebouwd voor gas doch gas is gedistribueerd en mogen ze alleen gebruiken voor het vervoeren van patiënten. Ook de ziekenautos zijn van gas voorzien. Het tanken van gas kan gebeuren bij de gasfabriek in Sappemeer. Alle dagen worden er nog treinen beschoten en vallen er slachtoffers te betreuren vooral tusschen Gron. en Meppel.

De oorlog in Frankrijk breidt zich steeds verder uit. De geall. bezetten steeds meer kustplaatsen en brengen steeds meer troepen over waardoor de druk op de D. steeds grooter word. Een week later zijn heel wat plaatsen van D. gezuiverd.

1 Sept. De druk in Frankrijk op de D. word grooter en trekken de D. steeds meer terug.

3 Sept. Een afkondiging dat heel Nederland om half tien binnen moet zijn. De geall. druk word grooter. Ook in Nederland begint de spanning te komen of de bevrijding spoedig nabij is.

4 Sept. kregen we bevel van de Rijksminister dat we in ons land de uitzonderingstoestand hadden gekregen. Ook is een beperking gekomen in het betalingsverkeer.

5 Sept. Kwam er s morgens bericht van de D. dat het Ooster- en Westerpark ontruimd moesten worden. De menschen kregen om 11 uur bericht dat ze er om 6 uur uit moesten zijn.

Overal zag je de wagens en karren vandaan komen om te helpen de boel weg te krijgen. De boeren kwamen met paard en wagen en alles wat maar helpen kon was mee bezig te verhuizen. Bij ons in de zaak was het een oloop van menschen om hun bonartikelen in huis te krijgen.

Ook werden de bussen opgevordert door de D. weermacht en de treinen namen geen goederen voor vervoer meer aan. Alles leek er op dat ook in Nederland de bevrijding in aantocht was.

De landwacht liep de heele dagen met geweer op de schouder. Ja alles was in actie. s Avonds kregen we de bezetting in de plaats. De Muloschool en het instituut werden ook nog gevorderd doch na een paar dagen vrij gehad te hebben zijn de lessen in het instituut weer begonnen.

Doch wat een paniekstemming er geheerscht heeft over Nederland laat zich denken.

De N.S.B. kregen van Hitler een bericht dat zij zich vestigen konden in Beieren en zijn er heel wat vertrokken. Ook de Duitschers waren druk bezig de voorraden die hier in pakhuizen opgeslagen lagen naar Duitsl. over te brengen. Groote vrachten kleeren schoenen dekens dweilen autobanden ja van alles en nog wat vervoeren ze. Lange sleepen auto s gaan er door de plaats de grens over. Vooral s nachts was het druk bij de weg. De autos waren veel gecamoufleerd met takken groen en in allerhande kleuren geverfd. In de huizen in Ooster en Westerpark werd stroo gelegd waar de soldaten op moeten slapen. Zingende trekken ze in collones door de plaats.

Ook kregen we deze week beperking van gas en kunnen we van 7 tot half negen van 11 tot 1 en s middags van 5 tot 7 gebruik maken te koken. Ook El. moet sterk ingekrompen worden.

De heele week is er groote spanning geweest. De treinen werden weer beschoten in Westerbroek en Zuidbroek wat de machinist en de stoker het leven heeft gekost. Ook werden de reizigers onderweg uit de trein gelaten. In Zuidbr bleef de trein staan en moesten de passagiers zich maar redden. De autos mogen niet anders als in uiterste nood rijden. Een afgekondigde paardenvordering ging eerst niet door daar de Heer Ebels er met de papieren van door gegaan is en ondergedoken.

10 Sept. reden hier door de plaats een cologne Duitschers op de fiets. Ze hadden allemaal een gecamoufleerde cape om. Ze reden op heeren en damesfietsen die ze natuurlijk de bevolking weer afhandig gemaakt hebben.

11 Sept. De Duitschers halen alles weg wat er nog te halen is. Schepen die nog niet afgewerkt zijn maar wel vaarbaar worden door sleepboten weggesleept. Sommigen worden hier voor de pakhuizen nog eerst geladen met koren. Ook is er weer een extra paardenvordering waar alles heen moet. De treinen hebben even weer normaal dienst gedaan voor passagiers maar goederenvervoer is afgelopen. Steeds zijn ze bezig autos te vorderen. Vrachtwagens bodewagens alles werd opgeroepen. Velen brachten hun wagen tot de stad en lieten hem daar staan en gingen zelf op de fiets terug daar ze dachten voor de D. te moeten rijden en gingen ze zelf onderduiken. De nachten zijn erg onrustig door het aanhoudend rijden van autos en van de vliegtuigen die overtrekken naar Duitsl.

12 Sept. Vanmorgen trok een groote kudde schapen hier langs onder bevelen van een Duitser. Ze trokken van de ene plaats naar de ander en lieten ze s nachts in een stuk groen land loopen.

15 Sept. Leek het aanvankelijk dat de D. soldaten maar voor een paar dagen in H. zand zouden blijven lijkt het er nu heelemaal niet meer op. Naar schatting zijn er in H zand en Sapp wel 4 duizend soldaten die dagelijks zingende met een schop op de nek door de plaats trekken en de Knijpslaan op gaan voor graafwerk. Vandaag kwamen de nieuwe bonnen uit en komen de klanten aanvliegen met hun bonnen om alles te koopen wat ze er op kunnen krijgen want nu het vervoer stil ligt kan er haast niets aangevuld worden.

17 Sept. Werd er voor de centr radio bekend gemaakt dat er in ons land landingstroepen van de Amerikanen en Eng. waren geland in Eindhoven Tilburg en Nijmegen. Brandstof mag door de handelaren niet worden afgeleverd en op bevel van de D. mag er nog geen kachel gestookt worden. Gelukkig heeft het weer zich hersteld en is het alle dagen prachtig weer.

18 Sept. moeten alle fabrieken gesloten worden om El. stroom te besparen De uiterste zuinigheid moet betracht worden om het nog zoo lang mogelijk te rekken. De arbeiders uit de fabr. moeten naar de boer voor aardappels rooien. Vrachtwagens en groentewagens moeten de arbeiders naar en van het werk brengen.

Alles wat nog maar een vervoermiddel is staat onder bevel van de Duitschers en word sicher-gesteld om bij de eerste oproep alles ter hunner beschikking te stellen.

Op de dag en ook s nachts voeren de Duitschers weg wat van hun gading is. Collonges autos achter elkaar aan worden weggevoerd. De autos zijn alle gecamoufleerd met gekleurde kleden of met struiken van boomen. Gisteren zag ik een personenauto die heelemaal met plaggen heide was bedekt.

19 Sept. Alle personeel bij de treinen d.w.z. machinisten en stokers hebben het werk gestaakt daar de treinen zoodanig door de Eng. worden beschoten dat ze niet meer durven te rijden. Alles is in afwachten hoe de strijd zich in ons land zal ontwikkelen. En nu het vervoer stil ligt hoe zal het dan in de steden gaan met de voedselvoorziening.

De bakkers kunnen niet meer voor zich zelf bakken maar moeten drie bij elkaar in om brandstof te sparen. Nog moeten we zuiniger zijn op gas en Electriciteit. Krijgen we s morgens nog gas van 7 tot half negen nu van 7 tot tot 8 en s middags van 11 tot 1 later van 5 tot 7 en s avonds was er gas voor verlichting.

De strijd in ons land gaat niet zoo heel vlot daar er bij Arnhem en Nijmegen versterkingen door de D. zijn gemaakt. Daarbij spelen de rivieren ook een groote rol en het slechte weer speelt hen ook parten daar de aanvoer veel te lang duurt voor groote troepen transporten. Alles is in spanning hoe het verloop zal zijn.

Dagelijks trekken groote colognes autos beladen met van alles en nog wat door de plaats naar Duitschland. Autos, fietsen autobanden alles word meegenomen. En dagelijks trekken de Deutsche soldaten zingende door Hoogezand. Het spoorwegpersoneel is in staking gegaan en zijn alle ondergedoken. Hun huizen zijn door de D. leeg gehaald en alles is weggevoerd.

Toen kwam er een proclamatie dat als ze onderduikers vonden ze dadelijk werden doodgeschoten. De treinen zijn nu door Duits spoorweg personeel bezet.

De N.S.Bers zijn naar Duitschland vertrokken om hun vrouwen in veiligheid te brengen.

Hier in de plaats zijn N.S.Bers uit Rotterdam aangekomen.

De Duitschers die Ooster en Westerpark betrokken hadden zijn weer vertrokken en zijn de huizen weer vrijgegeven en nu zijn de Komschool en Hotel Faber in beslag genomen. Een woning moest voor de officieren ontruimd worden en bij de burgers werden ledikanten en dekens gevordert. Ook Overwater is bezet. De burgers moeten gaten graven en loopgraven voor de militairen op het land achter de school.

28 Sept. Werden weer fietsen gevordert. t Is al met al een vreeselijke drukkende tijd.

Met de geal. gaat het nog niet voor de wind in Arnhem en Nijmegen en schieten ze nog niet veel op.

Oct. Alles wat armen en beenen hebben zijn opgeroepen om te gaan graven. De mannen van Hoogezand en Sapp. moeten naar Paterswolde en omg. Ook Pa heeft 2 dagen gegraven maar door de leeftijd weer vrij gekomen.

s Morgens trekken groote collonnes mannen er op uit en keeren s avonds terug. Die niet over een fiets beschikken worden in Glimmen in een school ondergebracht.

5 Oct. Was een droeve dag voor H zand. s Morgens om 8 uur kwam de Grüne Politie een inval doen bij bakker Veninga en schoten dadelijk door de ruiten. Veninga werd op slag gedood terwijl het overige personeel meegenomen werd en moesten ze met de handen omhoog naar de school te Martenshoek loopen en is Jan Huitzing en Sängler daar dood geschoten. Vandaar is Kees de Haan uit de Stationstr opgehaald en meegenomen naar Delfzijl en daar dood geschoten. Wat dat hier een beroering is geweest is niet te beschrijven. Later zijn er nog meer personen opgehaald zoo als Overman en Schelhaas en zijn door de Duitschers aan t werk gesteld.

De oorlog in ons land gaat nog niet zoo hard. Wel zijn de Geal. op een paar plaatsen doorgebroken maar van overwinning word nog niet gesproken.

De noodtoestand begint in Nederland al erg te worden daar alles voor de steden aangevoerd

moet worden en de treinen niet meer rijden en de schepen vaak beschoten worden ziet het er voor de bewoners niet best uit.

Vanmorgen belde Johan op uit Amstelveen. Die had in drie weken niets van thuis gehoord ofschoon er wel brieven onderweg waren. Daar zaten ze s avonds bij een kaars want El. licht kregen ze niet meer. In heel Holland zijn ze van licht verstoken en ook betrekken ze daar het eten van de centr. keuken want gas is er ook niet meer.

Gelukkig is het nog steeds goed weer want nu moeten alle meisjes en dienstmeisjes naar het land te aard. rooien. s Morgens komen de boeren de meisjes ophalen en s avonds weer thuis gebracht. De eene groep de eerste drie dagen en de andere groep de laatste dagen der week. Ook de onderwijzers moeten met de jongens van de hoogste klassen naar t land achter de rooi-machine te zoeken. De jongens van t Instituut gaan naar Harkstede te rooien. De scholen zijn voor 5 maanden gesloten wegens geen brandstof en zijn de onderwijzers aangewezen mee te helpen voor schrijfwerk bij de gemeente. Vanmorgen zijn hier alle woonschepen gevorderd ook die nog op het Zuidlaardermeer lagen en ook zijn er gewone schepen van de schippers gevorderd. De Duitschers halen alles weg wat los en vast is.

Nog steeds zijn hier veel D. mil in de plaats die zingende voorbij trekken. Dan heb je hier een organisatie Tod die hier te bevelen hebben over loopgraven maken enz. De gravers moeten overal kuilen in het land graven en loopgraven maken. Een nieuwe afkondiging is dat er dijken doorgestoken zullen worden en het Hoogeland en Lageland zoowel Scharmer en Harkstede onder water te zetten. De bewoners moeten alle evacueren en worden bij boeren en burgers ondergebracht. De dijken zijn doorgestoken en stroomt het water over het land.

In Noord Brabant is de strijd op zijn hevigst aan de gang. Parachutisten zijn geland op de Veluwe doch daar ze geen contact met het leger hebben gekregen zijn ze gevangen genomen of vernietigd. Ieder wacht in spanning af wat de tijd brengt en ieder hoopt dat het spoedig afge-loopen zal zijn.

Nov. Nog steeds houdt het weer zich goed en gaan de gravers er op uit en de meisjes nog steeds rooien. Het gas is nu van s morgens half elf tot 1 uur en van $\frac{1}{2}$ 6 tot $\frac{1}{2}$ 7 en van 7 tot 9 voor gas verlichting. Steeds word er op aangedrongen zoo zuinig mogelijk te zijn zoo ook met stroom. Kolen om de kachel de stoken hebben we nog niet gekregen. We hebben nog een beetje van t vorig jaar en moeten toch de kachel maar zetten. Gezinnen met kleine kinderen worden gewoon verlegen want ze kunnen geen water of drinken warm krijgen voor half elf. De toestand word nu zoo ernstig en alles laat zich donker aanzien. De dijken in t Hoogeland zijn doorgestoken en loopt het water over t land tot aan de weg in Harkstede en Scharmer. Ook staat het land en de weg naar Ap. dam onder water en zijn de wegen onbegaanbaar.

Moge er toch spoedig verandering komen in de oorlog want de moffen gaan steeds verder en spelen steeds meer de baas. t Word je soms haast te erg en toch houden we de moed er in dat het eens begint te keeren.

Geachte redactie...

Klaas Deuzeman

Ik heb met bijzonder veel genoegen het verhaal over Foxhol van dhr. Frans Kostwinder gelezen. Mijn grootvader: Klaas Deuzeman, geb. te Foxhol op 29-3-1877, zoon van Jacob Deuzeman en Atje Elderman, en getrouwd met Heikina Rubingh, geb. te Beneden Veensloot (gem. Meeden) op 25-9-1881, was de schipper van de 80-tons tjalk ATJE. Deze gegevens heb ik vernomen van de gemeente Hoogezand-Sappermeer, maar verder is er mij niets bekend. Mijn grootouders woonden op het schip, zo ook de kinderen: Atje, Trijntje, Geziena, Harmannus (mijn vader) en Jacob. Even voor de 2e WO, hebben ze het schip verkocht en zijn verhuisd naar Amsterdam, alwaar ik (ook Klaas Deuzeman) ben geboren op 27-5-1940. Vorig jaar ben ik even in Foxhol geweest en dat was dan ook de eerste keer, dat ik daar heb gelopen en wat foto's heb gemaakt. Ik vraag me af, of er in uw archief ook gegevens bekend zijn over deze oude familie uit Foxhol. Mijn ouders waren geen praters, dus ik weet weinig van mijn voorouders. Misschien dat de bovenstaande gegevens voor u voldoende zijn, om bijv. te weten waar ze gewoond hebben voordat ze op het schip gingen werken en wonen. Ze voeren veel voor Avebe – Foxhol. Ik weet nog wel, dat mijn grootmoeder Heikina, op de reis naar Amsterdam alle brugwachters van naam kende, maar niet kon lezen en schrijven, maar wel heel goed kon hoofdrekenen.

Haar anekdote was: *Er was een schipper, wiens schip heette: DAT GAAT U NIETS AAN, bij elke brug- of sluiswachter, weer op zijn donder kreeg, omdat hij zijn naam niet wilde zeggen. Maar als het geld in het klompje kwam, zei hij ook gewoon de waarheid.. en dat werd dan uiteindelijk wel geloofd door de brugwachters.*

En dan nog even dit:

Ik ben onlangs lid geworden van de Stichting Zeesleper HOLLAND in Harlingen. Op 25 september jl. hebben we een tocht gemaakt van Harlingen naar Rotterdam. Ik was aan het wandelen aan boord en mijn hart ging een beetje te keer. Ik zag nl. de koperen bouwplaat, die altijd op een schip wordt geplaatst. Waar werd het schip de Holland gebouwd? Ja, in Foxhol in 1951 bij de firma N.V. Ferus Smit. Ik dacht direct, dat moet ik de hist.ver. Hoogezand-Sappermeer even laten weten.

Mevrouw Kuiterman-Bakker uit Emmen (geboren in Slochteren en opgegroeid in Foxhol) heeft met grote belangstelling het vierde deel gelezen van de serie Historische Wandelingen van onze auteur Gerrit Stuuut. Ze herinnert zich nog de fatale tewaterlating van de coaster Rian in 1948, waarbij Johan Landman uit Kielwindeweer om het leven kwam.....

Mevrouw Elly Jonker-Smid reageerde op de voetbalelftalfoto in ons vorige nummer. Het betreft het Kampioenselftal van de Westersschool ca. 1948. Ze kon zich de meeste namen nog herinneren t.w. van de bovenste rij vlnr. zijn de eerste 2 namen niet bekend, vervolgens: *Jakob Kamphuis, Henk Bruins, Mattie Ploeger, Jimmie Smid, Jan Akkerman, onbekend, Hennie Brouwer, onbekend*

Middelste rij: *Ottens, Bakema, Jan Bijlstra*
Voorste rij: *Hidde Bijlsma, Ludie Bijl, Eltjo Stuuut*

WAPENKREET VAN W.O. GEERTSEMA VAN SJALLEMA, VRIJWILLIG CAVALERIST

Aan de Nederlandsche mannen en Jongelingen bij de oproeping der Vrijwilligers in 1815.
Verkrijgbaar te Groningen bij W. van Boekeren à 10 Cent.

Moedig nu het Zwaard op Zijde!
Met Oranje in 't heldenspoor!
Snelt, o Vaderlandsche Knapen!
Gruno's Zonen! Snelt te wapen
Volgt mij na, ik ga u voor!

Moedig nu het Zwaard op Zijde!
Dapper mannen! 't Uur is daar.
Hooft! De Stem der vrije volken
Vraagt uw vromen en uw volken
Voor Uw hardstede en altaar!

Moedig nu het Zwaard op Zijde
Kroost van 't roemrijkst Voorgeslacht!
Laat de deugd Uw moed bestieren;
Heldenroem Uw Kruis Lauwrieren
Neerland heeft u voortgebracht!

Neerlands bloed stroomt in de ad'ren,
Bloed van eeuwen her vermaard!
Broeders! Zweert met kloppend harte:
"Tot de val van Bonaparte,
"Dragen wij het oorlogszwaard!"

Ziet de gunsten onzer Vad'ren,
Jongelingen! Ziet hen aan.
Vochten zij als fiere Leeuwen
Opdat Gij in later eeuwen
Werkloos bij hun graf zoudt staan!

Neen! Zij roepen u ten strijde
Voor Oranje en Nederland;
Hij alleen mag op hen roemen
Hij alleen hun Vad'ren noemen
Die hen volgt met hart en hand.

In wij volgen hunne stemmen
Aan de boorden van den Rijn.
Dankbaar als regtschape Zonen
Zullen wij de Wereld toonen
Dat wij hunne waardig zijn.

Op dan Knapen! Op dan mannen!
Grijpt met drift naar Zwaard of lans
Voegt u bij Prins Frederiks vanen
Hij zal u de weg wel banen
Tot het hart des dwingelands

Zaagt Gij niet van weinig maanden
't Erfdeel onzer Vad'ren bloed
Uit den klaauw der Franschen rukken
En hun wreden Sultans bukken
Voor vereenden heldenmoed

Zaagt gij niet geheel Europa
Tot uw bijstand toegesneld?
Niet d'Oranje stam weer groeien?
Vriend en Vijand zich verzoenen?
En de Vrede alom hersteld?

Mannen! Staat dan niet van verzet
Nu de blijde vrede Zon
Door een pestwolk wordt verduisterd
Houdt de vrees uw moed gekluisterd
Beeft gij voor Napoleon?

Beven? Laten grijsaards beven
Zwakke vrouwen, weent en weet
Jamm'ren onzer waardse panden
Doet ons vuur nog sterker branden
't Manlijk hart veracht de vrees.

Zegt! Wie sloeg den trots der Franschen
Wie verlost ons Vaderland?
God heeft Frankrijks staf verbroken
God heeft Neerlands smaad verbroken
God is Neerlands regterhand!

's Heeren hand zal 't monster straffen
En het volk dat Hij gebiedt
Laat hij snuiven laat hij brallen
Hij die luister deed vallen
Spaart een Bonaparte niet!

Moedig dan het Zwaard op zijde!
Met Oranje in het heldenspoor
Snelt, o Vaderlandsche knapen!
Gruno's Zonen, snelt te wapen!
Volgt mij na, ik ga u voor!

Luit. Geertsema van Sjallega

*Aan mijn Geliefde dochter
M.W. Geertsema van Sjallega
Den 4. September 1866
Te Noordwijk.*

Dit epistel werd ontvangen van Mevrouw Lies Römelingh-Rehwinkel, voorheen wonend op "Meerzicht" te Westerbroek, nu Gerbrandyhof te Hoogezand.

Willem Oesebrand Geertsema van Sjallega en zijn vrouw Vrouwe Johanna Margretha Rhee woonden op Huize "Noordwijk" te Westerbroek van 1858 tot 1887. Het moet de opa van Willem Oesebrand zijn.

Het origineel van de Wapenkreet is in het bezit van de Koninklijke bibliotheek TRESOAR in 's Gravenhage. De originele Wapenkreet bevat (volgens TRESOAR) 8 pagina's en het is een gedrukt boek. De familie Geertsema van Sjallega was blijkbaar een interessante familie. Willem Oezebrand Geertsema leefde van 1793 tot 1875.

Zijn kleinzoon Willem Oezebrand heeft door vererving "Huize Noordwijk" te Westerbroek in bezit gekregen. In 1923 erft zijn neef Theodoricus Römelingh "Huize Noordwijk". In Westerbroek genoemd het "Blaauw Huus". In 1956 wordt het pand verkocht aan de gemeente Hoogezand-Sappemeer, het wordt gesloopt en in 1969 wordt er een nieuwe school gebouwd. (zie ook ons boek Westerbroek van verleden naar heden).

Van mevrouw Lies Römelingh-Rehwinkel kregen wij "De wapenkreet". Om dit fraai stuk voor het nageslacht veilig te stellen hebben wij het naar het archief van de gemeente gebracht. We hopen de tijd nog te krijgen om ook deze interessante geschiedenis van het "Blaauw Huus" en al zijn bewoners uit te zoeken!

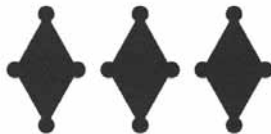
Jaap en Mien Westerdiep-Niemeijer

De canvasprint hangt
práchtig in onze kamer...

Greetje Visser

Synergon[®]
druk & print

Mr. A. J. Romijnweg 17, Winschoten | T0597 453 666
www.synergonsw.nl | drukenprint@synergonsw.nl

RIETVELDT ADVOCATEN

30 JAAR

**JURIDISCHE DIENSTVERLENING
VOOR PARTICULIER EN BEDRIJF ONMISBAAR**

mr. M.M. Rietveldt, mw. mr. M. Schlepers
Hoofdstraat 155, 9601 ED Hoogezand
Tel. (0598)390890; Fax. (0598)390853
Email: alg@rahs.nl; Web: www.rahs.nl

Hotel Restaurant Faber

Meint Veningastraat 123

9601 KE Hoogezand

Tel.: 0598-39 33 36

Het adres voor:

- * Vergaderingen
- * Lunches, diners
- * Koude/warme buffetten
- * Recepties, bruiloften
- * Reünies, feesten

Tevens:

- * Kegelbanen
- * Partybar
- * Cateringservice

Pluustergoud Hoogezand - Sappemeer

Redactieadres:
D. Hulsebos, Burgemeester Tuinstraat 7,
9602 CZ Hoogezand